№ 130 ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 13

1907

ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 13 № 130

ԵՐԵՍՈՒՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction „Mschak"
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ ՀՕԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ ԱՐԺԷ

ԵՐԵՔ րուբլի

Մի ամսվայ համար 1 րուբլի

Կիրակի, ամսիս 14-ին, հանգուցեալ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահվան առիթով Կուկիոյ Նորաշէնի սուրբ Աստուածածնայ եկեղեցում ս. պատարագից յետոյ կը կատարվի հոգեհանգիստ, որի մասին հանգուցեալի այրին, դուստրը և քոյրը յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին:

Պատարագը կը սկսվի ժամը $10^1/_2$-ին, իսկ հոգեհանգիստը $11^1/_2$-ին: 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բարեկարգութեան խնդիրը. Վերջին տեղեկութիւններ. Ընտրութիւնները Կովկասում. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի ուրիշ տեսակէտ նոյն հարցի մասին. Գաւառի ժողովուրդը և վաշխառուներ. Թատրոն և երաժշտութիւն. Տեղեկութիւններ գաւառից. Նամակ Ախալքալաքից. Ներքին լուրեր. Ռուսկանական տեղեկութիւններ. Ռուսաստանի կեանքից. Բաց նամակ. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Հայ կեանքէն.

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Մենք յայտնել էինք մեր ընթերցողներին, որ ներկայումս Թիֆլիսում տեղի ունի մի խորհրդակցութիւն հայ եկեղեցական կալուածների բարեկարգութեան մասին:

Խորհրդակցութեան հրաւիրված անձերը ունեն ամեն օր նիստեր և քննում են կալուածների վերաբերեալ բոլոր հանգամանքները:

Պարզվել է, և իւրաքանչիւր նիստում աւելի ևս պարզվում է, որ կանոնաւոր տնտեսութիւն մտցնելով՝ հընարաւոր է զգալի չափով բարձրացնել կալուածներից ստացած ընդհանուր եկամուտը և զուտ արդիւնքը:

Միևնոյն ժամանակ պարզվեց, որ էջմիածնի կողմից մինչև այժմ ոչ միայն լուրջ փորձեր չեն արված տնտեսական բարենորոգումների համար, այլ և նիւթ չէ հաւաքված ու պատրաստված բարեկարգ տնտեսութեան ուրուագծեր կազմելու:

Խորհրդակցութիւնը, զուրկ լինելով անհրաժեշտ նիւթերից և ուսումնասիրութիւններից, հասկանալի է, որ իր առաջին պահանջներից մէկը պէտք է դնէր այդ նիւթերի հաւաքելը և ուսումնասիրութիւններ կատարելը:

Դուցէ կարելի էր կարծել, որ բացառութիւն է կազմում Մարցի կալուածքը, որովհետև նրա վերաբերութեամբ գոյութիւն ունեն փոքր ի շատէ մանրամասն տեղեկութիւններ և մասնագէտների յայտնած կարծիքներ, բայց այդ տեղեկութիւնները, լինելով պիտանի ընդհանուր ցուցումների համար, դարձեալ բաւական չեն կարող համարվել տնտեսութեան գործնական ուրուագիծ կազմելու համար: Իսկ ինչ վերաբերում է միւս կալուածներին, տեղեկութիւնները աւելի ևս աղքատ են և երբեմն բոլորովին բացակայում են:

Եթէ իբրև օրինակ վերցնենք Մարցի կալուածքը, կը տեսնենք, որ այնտեղ կարելի է այնպէս բարեկարգել տնտեսութիւնը, որ նա ընդունակ կը լինի տալ տարեկան 10—15 հազար րուբլի արդիւնք. բայց այդպիսի հետևանք ստանալու համար անհրաժեշտ է, որ լինի գործը ղեկավարող մի մարմին և այդ մարմնի տրամադրութեան տակ լինեն անհրաժեշտ դրամագլուխներ մշակած տնտեսական ուրուագիծը իրագործելու համար:

Այդ մարմինը մինչև այժմ գոյութիւն չէ ունեցել, իսկ ծախքի դրամագլուխների մասին խօսք յարուցելը խելագարութիւն է նոյնիսկ համարվել: Եւ հասկանալի է թէ ինչու: Էջմիածինը լուրջ տնտեսութիւն չէ վարել և ծախքի ամեն մի պահանջի վրա նայել է իբրև բացասական մի երևոյթի վրա, որովհետև չէ տարբերել արդիւնաբեր ծախքը ապարդիւնից: Եթէ օրինակ նոյն Մարցի կալուածքի վրա դրվի մի քսանհազար րուբլի ծախք, այնուհետև ապահովված կը լինի տարեկան մի տասնհազար րուբլի զուտ արդիւնք. իսկ առանց այդ ծախքը անելու կը մնայ նոյն դրութիւնը, ինչ-որ կայ ներկայումս, այսինքն կալուածքը չի տայ արդիւնք:

Սակայն կարող է հարց ծագել, թէ որտեղից կարող են հայթայթուել պահանջուած գումարները:

Այդ հարցի պատասխանը կախված է եկեղեցական կալուածների բարեկարգութեան գործի դրական ընթացք ստանալուց:

Արդարև, եթէ կը կազմվի կալուածական գործերի համար ղեկավարող մարմին, որի գործունէութիւնը դրված կը լինի ամուր հողի վրա, այն ժամանակ դրամագլուխներ գտնելու հարցը կը սկսէ մտնել իր գործնական իրագործութեան շաւղի մէջ: Եւ եթէ էջմիածինը ինքը անկարող կը հանդիսանայ յատկացնել ծախքի գումարները իր միջոցներից, այդպիսի դրամագլուխներ կը տան ուրիշները՝ ընկերակցութիւններ, բանկեր և արդիւնագործական տներ՝ զանազան պայմաններով:

Թող կալուածական գործը բարեկարգվի և սկսէ կանոնաւոր ընթացք ստանալ, նրան կը յաջորդէ և ուրիշների աջակցութիւնը: Ա. Ք.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բագուից հեռագրում են, որ երէկ, հոկտեմբերի 12-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին ատրճանակով սպանվեց Բագուի ոստիկանապետի օգնական Տէստովը, որ գնում էր կառքով: Յարձակվողները երկու հոգի էին:

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 11-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, Չերուլի և Բէլագօրի կայարանների միջև, Լաշէ կանգնատեղիում (պլատֆօրմա) 50-ից աւելի չարագործներ զինված յարձակւում են գործում պօստային գնացքի վրա: Յարձակվողները նախ և առաջ շրջապատում են գնացքը և ձերբակալում են մեքենավարին: Ապա սկսում են կրակել՝ ճանապարհորդներին սարսափահար անելու դիտաւորութեամբ: Գնացքով պօստային պաշտօնեան տանում էր 250,000 րուբլի: Զինւորները իրանց հերթին սկսում են կրակել: Բայց և այնպէս չարագործները կողոպտում են պաշտօնեայի ձեռքից պայուսակը, որի մէջ կար 8000 րուբլի, և յափշտակում են մնացած փողի պայուսակները: Ծարած գումարի քանակը առայժմ յայտնի չէ: Հրացանաձգութեան ժամանակ սպանվում է կօնդուկտօր Բէլիկօվ, ծանր վիրաւորվում է ճանապարհորդ Աբաբխալեան: Զինւորներից չորսն էլ վիրաւորված են նոյնպէս ծանր կերպով: Իսկ յարձակվողներից ոչ ոք վնասված չէ: Դէպքի լուրը հասնելով կայարանը, իսկոյն հեծեալ պահակներ են ուղարկվում չարագործների ետևից: Գնացքի մէջ գտնում են չորս լցրած ռումբ, մի քանի հրացաններ և այլ ռազմամթերքներ:

Դէպքի տեղն են գնացել նաև իշխանութիւնները:

Կ. Պօլիս, 12 հոկտեմբերի

Հիւպատոսների ստացած հեռագիրների համաձայն, բուլղարական մի հրոսակախումբ այրել է յունաց Բակօֆո գիւղը, որ գտնվում է վանքից դէպի հարաւ: 200 տնից անվնաս են մնացել միայն 8-ը: Մինչև այժմ հանել են 5 դիակներ: («Բիւրօյի Թղթ.»)

Թէհրան, 12 հոկտեմբերի

Շահի նախագահութեամբ մինիստրների և բարձրաստիճան պաշտօնեաների խորհրդակցութիւնը չը կարողացաւ համաձայնութեան յանգել ներքին գործերի մինիստր ընտրելու վերաբերութեամբ: Նասր-ուլ-Միւլքը դրականապէս մերժեց ընդունել այդ պաշտօնը և վերստին կը կատարէ ֆինանսների մինիստրի ֆունկցիաները:

Սահմանագլխային մասնաժողովը հոկտեմբերի 14-ին մեկնում է Ուրմիա:

Իզամէս-սալթանէն, որ հէնց այն էր՝ պատրաստվում էր հեռանալ Ձիրազից, Շահի հրամանով կրկին ստանձնեց իր պաշտօնը:

Մինչև օրս Քիրմանում նահանգապետ չէ նշանակված, այն ինչ՝ թէ այնտեղ և թէ ուրիշ նահանգներում անկարգութիւնները շարունակվում են. («Սեփ. Թղթ.»)

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Վերջացան պատուիրակների ընտրութիւնները Թիֆլիսի նահանգում:

Այժմ մնում է Պետական Դումայի պատգամաւորի ընտրութիւնը:

Հասարակութեան մէջ տրվում են թեկնածուների մի քանի անուններ:

Ամենից համապատասխան պէտք է համարել երդուեալ - հաւատարմատար Անդրօնիկօվին: Նա առաջադիմական գաղափարների տէր է արմատական գունաւորութեամբ, այն, ինչ որ կոչվում է ձախակողմեան կադետ:

Անդրօնիկօվը յայտնի է հասարակութեանը իր գործունէութեամբ, իր պաշտպանած դատերով և իր բռնած բացասական դիրքով դէպի խաւարի գործողները:

Պատուիրակների մէջ աւելի լուրջ մրցակից չը կայ:

Հոկտեմբերի 11-ին, Զուբալովի ժողովրդական տան մէջ, առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև երեկոյեան ժամը 9-ը տեղի էին ունենում Թիֆլիս քաղաքի, Թիֆլիսի և Բօրչալուի գաւառների ռուս ազգաբնակութեան պատուիրակների վերաքուէարկութիւնը: Ընտրութեան առաջ ոչ մի ագիտացիա չը մղվեց, ամբոխ էլ չը կար: Ընտրողները իրանց քուէները տալու համար մօտենում էին սկզբում փոքր խմբերով, իսկ ժամը 11-ից մինչև 2-ը՝ մէկ-մէկ, երկու-երկու: Մինչև ե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

Կահիրէ, 6 հոկտեմբեր

Նախորդ թղթակցութեամբ քանի մը տեղեկութիւն հաղորդեցի այն «անձնական» միջամտութեան վրայ, որով Պիոս Ժ. Պապը Վենետիկի Մխիթարեանց ներքին գործերը կարգադրելու հետամտեցաւ: Նորագոյն լուրերը կիմացնեն թէ՝ արդարև այդ միջամտութիւնը տակաւին պարագրուած կը մնայ անձնական բարեացակամութեան շրջանակին մէջ, բայց կը վախցուի, որ Պապը գուցէ Սուրբ-Ղազար վերադարձնէ Սարգսեան հ. Ստեփանոս վարդապետը, ամենակարևոր պաշտօն մը յանձնելով այդ կրօնաւորին, որ իր ըմբոստացմամբը անհաշտելիօրէն թշնամացաւ իր Միաբանութեանը հետ:

Ինչպէս արդէն գրեցի, Պիոս Ժ.-ին առժամեայ միջամտութիւնը օգտակար կը համարենք այլևայլ պատճառներով, զորոնք երկարօրէն հրատարակելու հարկ մը չեմ տեսնար. սակայն, եթէ Պապը Մխիթարեանց երկու հարիւր տարուան կարգ-կանոնները վերջնականապէս խանգարելու, խաթարելու "որոշում տայ, այն ատեն՝ իր «բարեացակամ միջամտութիւնը», որ հիմակ անցողական դարմանատարութիւն մը կը համարուի միայն՝ ալ «իշխանութեան գեղծումի» կը փոխուի: Վատիկանի միահեծան բռնապետութիւնը մահաբեր ստրկացման պիտի դատապարտէ հայ վանքը, ու մենք, աչքերնուս առջև ունենալով այդ տխրերանգ հեռապատկերը, պարտաւոր ենք թէ ազգովին բողոքարկու ձայն բարձրացնել, թէ գործնական միջոցներու դիմել, որպէսզի չըլլայ թէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը լատին կրօնաւորներու կարգի մը վերածման դժբաղդութիւնը կրէ:

«Հայկական Հիմնարկութիւն» էապէս, Սուրբ-Ղազարը իր գրական և կրթական աշխատութիւնները բովանդակ հայ ժողովրդին նուիրած է ու կը նուիրէ, և երբ օրին մէկը Պապ մը մտաբերէ թէ՝ այդ հայկական-կաթոլիկ հիմնարկութիւնը պէտք է Անդրալեռնական-կաթոլիկ հիմնարկութեան մը չարափոխել, մերկ ու տկլոր ձգելով զայն իր ցեղային շնորհքներէն, այդ օրը հայ ազգը ինքը շարժելու է: Վատիկանի մագիլներէն նախ փրկենք Մուրատի և Ռափայէլեանին նուիրատուութիւնները, որոնք ամեն հայու անխտրաբար կրթութեանը սահմանուած են: Ամենայն Հայոց Հայրապետին պաշտօնական միջամտութիւնը կտակակատարութեան խնդիրը պիտի յարուցանէ, օրէնքի և իրաւունքի զօրութեամբ: Անշուշտ իրենք՝ Մխիթարեանները՝ առաջինները պիտի ըլլան ճանչնալու համար օրինաւորութիւնն ու արդարամտութիւնը հայութեան պահանջումին:

Այս զեկոյցը հիմակուց յանձնարարելով ուշադրութեան որոնց որ անկ է, զբաղիլ սկսիմ Նորերևոյթ կացութեան մը սկզբնապատճառներուն վրայ:

Յանկարծածին դիպուածէ մը չծայթեցան այն խառնակութիւնները, որոնք Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը թատերաբեմ ունեցան հերու նոյեմբեր-դեկտեմբեր ամիսները: Անոնց ծագումը պատմութեան ժողոված էջերուն մէջ եթէ երթանք փնտռենք, չեմ կարծեր թէ սխալած կըլլանք համարուիլ:

Հասունեան և Հակահասունեան մարտընչումը կը վերսկսի, երսուն տարուան գինադադարէ մը ետքը: Հայ-կաթոլիկութիւնը և Անդրալեռնական-կաթոլիկութիւնը ճակատ ճակտի կը ռազմամտին: Կը վերածնի քաղաքականութիւնն այն քաջածանօթ զոր Անտոն Հասունի մարմնացուց՝ սուրխածին հռչակաւոր պատրիարքը կաթոլիկ-հայոց, Հռոմ կարդինալ մեռած: Անդրալեռնականութեան յաղթանակը ապահովեալ պէտք է նախատեսել, եթէ Սուրբ-Ղազար տկարանայ դիմադրանքին մէջ զոր այնքան ուժգնօրէն պէտք է մղել, որքան ճարտարամիտ լրջախոհութեամբ կառավարել:

Մարտնչումի վերսկսման գաղափարը յղացող և ընդհարման նախապատրաստութիւններն ալ յարդարած մարդը նոյն ինքն հ. Ստեփանոս վ. Սարգսեանն է, «այր ըստ սրտին Անդրալեռնականութեան», որ օր մը կաթոլիկ-հայոց Պոլսոյ պատրիարքական աթոռը գրաւելով, հոնէ՝ խաւարակուռ Անդրալեռնականութիւնը սփռելու փառատենչանքէն ոգևորեալ, կը ջլապնդի և կը գործէ:

«Մշակի» ընթերցողներուն ուրուագիծ մը նկարենք այն «Մխիթարեանին»!! յորում հոգին Անտոն Հասունի հանգչի:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը կաթոլիկ եկեղեցու Պետին կրօնական գերիշխանութեանը հպատակած ըլլալով հանդերձ՝ իր էութեանը մէջ հայ կարգի, ազգութեան մը կը պատկանի և զաւակն է պատմական հայրենիքի մը: Հայր Սարգսեան այն եւրոպացի, ամերիկացի կրօնաւորներուն ցեղէն է, որոնք Ֆրանսայի որդին ըլլան թէ Գերմանիոյ կամ Բրազիլիոյ, ամենքն ալ «ազգաւ կաթոլիկ» արձանագրուած են միահամուռ. Վատիկանը իրենց հայրենիք և բոլորեքեան՝ «եղբայր ի Պապ»:

Բացառիկ—ուստի և՝ շահագրգռական—դէմք մը այդ հայր Սարգսեանը, ըմբոստացմամբն իսկ կամքի մը տէր վերամբարձ: Անպայման հնազանդութեան ուխտադիր վանականը, առաջադրեալ նպատակի մը ապահովաբար ժամանումի որոշմանը մէջ, չի դողդղար կոխկռտել անցնիլ և այն նրբանուրբ զգացումներուն ալ վրայէն, որոնք փափկախիղճ սրտի մը աչքին պիտի շողային այնպէս սրբափայլ ինչպէս Քրիստոսակիր խաչերը երկիւղած քրիստոնէին աչքերուն, անոր քայլափոխմանը առջև իբր արգելք դրուած:

Մուրատ-Ռափայէլեան վարժատան նախորդ վերատեսչին հոգեբանութիւնը դիւրութեամբ ըմբռնել կարելի պիտի ըլլայ, եթէ անոր կրթական պաշտօնավարութեան կեանքէն քանի մը մանրադէպ յիշատակենք:

Վենետիկ, քաղաքին մէջ, գեղարուեստ ուսանող անկախ հայ պատանիի մը ձեռքը խտալեվար փոքրադիր Աստուածաշունչ մը տեսնելով գիրքը տղուն ձեռքէն կառնէ, քաղցրալեզու համոզմամբ: Այդ Աստուածաշունչը բողոքականներու հրատարակութիւնն է եղեր. փոխարէնը Վուլգաթայի թարգմանութիւն մը տալ կը խոստանայ: Անկէ, ատանց տեէ նկատմամբ, խղճահար կաթոլիկը:

Մուրատ-Ռափայէլեանին վերատեսչութիւնը այն ինչ իրեն կը յանձնուի 1902 յունիսին, հ. Սարգսեան այդ կրթական հաստատութիւնը իր Անդրալեռնական կրօնամոլութեանը թելադրանքներուն համաձայն կը կառավարէ: Վարժարանէն կը հրաժարեցնէ մինչև անգամ իտալացի վարդապետ մը վասն զի աշխարհական հայ տղոց ուսուցանող այդ իտալացի քահանան ըստ բաւականին «ուղղափառ կաթոլիկ» մը չերևնար իրեն: Հին դարերու պատմութեան ուսուցիչ մը Նախնի պապերը իր դասախօսութեանցը մէջ «Հռոմի եպիսկոպոս» անուանած ըլլալով խստիւ կը յանդիմանուի վերատեսչէն, որ չուզեր ականջ կախել դասատուին առարկութեանցը, թէ՝ քրիստոնէութեան սկզբնաժամանը պապերը «Հռոմի եպիսկոպոս» տիտղոսը կը կրէին: Ուրիշ ուսուցիչ մը ծանրածանր կշտամբանքներ կը լսէ, վասն զի ան հինաւուրց Ջրհեղեղին դէպքը «լեգէնդա» նկատելու մեղանչանքը գործած է:

Մուրատ-Ռափայէլեանին ընթացաւարտները Իտալիոյ համալսարանները յաճախելու իրաւունքը կը վայելեն, եթէ իրենց վարժարանէն վկայագիր ստացած ըլլան: Ուսանողներու ծախքերն ալ Մուրատ-Ռափայէլեանին կտակներէն կը հոգացուին: Վկայականը կը տրուի ըստ քննութեանց արդիւնքներուն: Լուծաւորչական հայ պատանի մը, որուն ծնողքը Տրապիզոնի կոտորածին ջարդուած էր, իր քննութիւնները թէև կատարելապէս գոհացուցիչ կանցընէ, բայց վերատեսուչ հ. Սարգսեան դաւանափոխութիւն կառաջարկէ, իբր անհրաժեշտ պայման վայելելու համար այն առաւելութիւնները, որոնք համալսարանական ուսանողներու վերապահուած են: Պատանին զայրացած կաս-կարմիր կը կտրի՝ երբ այս անհեթեթ պահանջումը կը լսէ: Վերատեսուչ հայրը, աշակերտին դիմագծերուն տարօրինակ այլափոխումը տեսնելով, կը վախնայ թէ «անխոհեմ միջադէպ մը» կրնայ պատահիլ. օրինակ՝ իր վրայ յարձակում մը. ուստի լեզուն անմիջապէս կը փոխէ և, պատանիին ուսը մեղմիկ-մեղմիկ շօշափելով, քաղցրախօսիկ-քաղցրախօսիկ կըսէ.

—Ապրիս, տղաս, ապրիս. այդ առաջարկը դիտմամբ ըրի, որպէսզի փորձեմ, թէ հաւատքիդ վրա ամո՞ւր ես, նկարագրի տէ՞ր ես: Ուզածս իմացայ. այո, հաստատամիտ ես. համալսարան պիտի երթաս:

Յուզեալ ուսանողը այդ պահուն չի կըրնար անդրադառնալ, թէ վերատեսուչը իրաւունք մը չունէր իր հաստատամտութիւնը փորձելու: Քննութիւնները յաջող անցուցած շրջանաւարտի մը առջև համալ-

բեկոյեան ժամը 9-ը տրվեցին 2057 ծրար։ Քաղաքի զանազան տեղերում ոստիկանութիւնը ձերբակալեց մի քանի անձերի, որոնք ցրում էին ընտրողներին բիւլլետէններ։

Հայրենասէրները ստացան 1353 ձայն, սօցիալ-դեմօկրատները՝ 596, անկուսակցականները՝ 122։

Այնպէս որ բոլոր պատուիրակներ անցան հայրենասէրների կուսակցութեան թեկնածուները։

—

Ինչպէս հաղորդում են «Չվէնի Դգա» լրագրին, Թիֆլիսի նահանգի ընդհանուր կուրիայի կողմից սօց.-դեմօկրատական կուսակցութիւնը առաջարկել է Նիկ. Սիմ. Չխէիձէին իբրև Պետական Դումայի անդամ։

—

Բագուի նահանգում ռուս ազգաբնակութեան կողմից պատուիրակներ ընտրվել են երկու միապետական, մի սօցիալ-դեմօկրատ և ութ անկուսակցական։

—

Գանձակի նահանգում ռուսաց կուրիայի կողմից պատուիրակներ ընտրվել են մէկ ձախակողմեան, երկու հոկտեմբերեաններ և երեք չափաւորականներ (անկուսակցականներ)։

—

Քութայիսի գաւառում պատուիրակ ընտրված Իլիկօ Կօբալեչվիլին, որը բանտարկված էր և գտնվում էր Սամտրեդիի բանտում, Սամտրեդիից ստացած տեղեկութիւնների համաձայն՝ փախել է բանտից։

—

Սուխումի շրջանում պատուիրակներ ընտրվել են. քաղաքային ընտրողների համագումարում՝ Վասիլիյ Ֆեօդորովիչ Պրեօբրաժենսկի, աւարտել է համալսարանի դասընթացքը. գիւղացի Իվան Ֆիլիպովիչ Նոսով, պարապում է գիւղատնտեսութեամբ, աւարտել է շինական դպրոց։ Երկու պատուիրակներն էլ անկուսակցականներ են։

—

Մայրաքաղաքների լրագիրների վերջին համարներում տպված է հետևեալը. «Պետերբուրգում լուրեր են ստացվել, որ Թիֆլիսում ձերբակալվել է Նովգորոդի կողմից ընտրված երկրորդ Պետական Դումայի նախկին անդամ Իզմայլովը, որ Թիֆլիսում ապրել է ուրիշի անցաթղթով։ Ինչպէս յայտնի է, Իզմայլովը պատասխանատուութեան է ենթարկված դումայական սօց.-դեմ. ֆրակցիայի գործի առիթով և ուստի ուղարկվելու է Պետերբուրգ։ Մեր ժողոված տեղեկութիւններից երևում է, որ իսկապէս Թիֆլիսում մի քանի ժամանակ առաջ ձերբակալվել է մի ինչ-որ անձն, Իզմայլով անունով, որը իբրև անուանել է 2-րդ Պետական Դումայի սօց.-դեմ ֆրակցիայի 56 անդամներից մէկը, բայց փաստօրէն չէ կարողացել այդ հաստատել, և ուղարկվեց Պետերբուրգ»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՈՒՐԻՇ ՏԵՍԱԿԷՏ ՆՈՅՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

—

Պարոն Շիլինի «Մշակում» զարթեցրած՝ աղքատ ուսանողներին հասարակական ու բարեգործական գումարներով համալսարան չուղարկելու հարցը մեզ ակամայից յիշեցնում է Դելիանովի մինիստրութեան ժամանակ հրատարակած և շատ շուտով ոչընչացված կառավարչական այն օրէնքը, որով կամենում էին չունևոր դասակարգերի զաւակներին զրկել միջնակարգ կրթութիւնից։ Երևի կը յիշեն ընթերցողները, որ այդ օրէնքի բիւրօկրատ հեղինակները ղեկավարվում էին այն սկզբունքով, թէ լուացարարի կամ կառապանի զաւակները բոլորովին կարիք չունեն միջնակարգ ու բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու, այլ որ նրանք շատ աւելի բաղդաւոր կը լինեն և հասարակութիւնն էլ աւելի «կրամօլնիկներից» ազատ, եթէ նրանք իրանց հայրերի արհեստը կամ զբաղմունքը շարունակեն։

Ճիշտ է, պ. Շիլինն ու նրա համախոհները շատ հեռու են այդպիսի բարբարոս սկզբունքներով ղեկավարվելուց, բայց և այնպէս, երբ նրանց զարթեցրած հարցի վրա փոքր ի շատէ խորն էք նայում, դուք ակամայից գալիս էք նոյն եզրակացութեան, թէ ինչու պէտք է չքաւորները բարձրագոյն կրթութիւն ստանան, քանի որ «նրանք շատ աւելի երջանիկ կարող են լինել, եթէ իրանց հայրերի արհեստը շարունակեն»։ Խոստովանեցէք, որ ուրիշ եզրակացութեան չէ կարելի գալ դրված հարցի վերաբերեալ, որչափ էլ դուք աշխատէք նրան բարձր գաղափարներով ու մօտիվներով համեմել։

Այդ խնդրի մեր մամուլի մէջ զարթելուն, ինչպէս ասում են հարցը զարթեցնողները, առիթ են տուել երկու հանգամանք։ Նախ այն, որ մեր համալսարանաւարտ երիտասարդութիւնը իր բարոյական պարտականութիւնները չէ ճանաչում, նա չէ գնում գիւղ՝ ժողովրդի մէջ գործելու, [illegible]

[illegible] գիւղացիներին օգտակար համարել։ Ճիշդ է, նրանք չեն գնացել գիւղերում բնակչութիւն հաստատել, բայց դա շատ հասկանալի է, որովհետև դրա համար հարկ կը լինէր սեփական տնտեսութիւն սարքել, իսկ դրա համար էլ անհրաժեշտ է կապիտալ ունենալ, որից միանգամայն զուրկ են մեր մասնագէտ գիւղատնտեսները։ Բայց նրանք յաճախ գնացել ու շրջել են գիւղերը, դասախօսութիւններ են կարդացել, խորհուրդներ են տուել։ Սակայն, շա՞տ են արդեօք օգտվել մեր գիւղացիները այդ գնացած գիւղատնտեսների խորհուրդներից։ Ի հարկէ, շատ չնչին չափով, որովհետև տրված խորհուրդներից օգտվելու համար նախ՝ դարձեալ կապիտալ է հարկաւոր, որից զուրկ են աղքատութեան մէջ թաւալվող մեր գիւղացիների մեծամասնութիւնը, երկրորդ՝ մեր գիւղերի մեծ մասը, զուրկ լինելով հաղորդակցութեան լաւ ճանապարհներից, որպէսզի նա կարողանայ արտահանութեան մասին մտածել, մի առանձին ներքին պահանջ չէ զգում աւելի կատարելագործված միջոցներով տանել իր տնտեսութիւնը։

Չը պէտք է մոռանալ, որ հաղորդակցութեան միջոցներից զուրկ վայրերում, բերրի տարիներին մթերքների գները սաստիկ ընկնում են և գիւղացին համարեա թէ նոյնչափ վնաս է վերցնում իր [illegible]նակութեամբ մթերքներից, ինչ որ նա վերցնում է ոչ-բերրի տարիներին աւելի քիչ քանակութեամբ մթերքներից։ Ուրեմն, քանի որ գիւղացին զուրկ է բերրի տարիներին աւելի մեծ վաստակ ստանալու հնարաւորութիւնից, նա չէ էլ կարող բացխոնալ տնտեսութեան մասին մտածել։

Ի՞նչ կարող է ուրեմն անել մասնագէտ գիւղատնտեսը այդպիսի պայմանների առաջ։ Կան, ի հարկէ, և այլ պայմաններ, որոնք հարկադրում են մեր գիւղացուն նիրհել իր «հին-հին դարերից» մնացած նահապետական կեանքի մէջ և «ծոյլ» մնալ, բայց այդ բոլոր պայմանները, հաւատացէք, բոլորովին չեն վերանում գիւ- [illegible]

[illegible] րոք է շատ [illegible] պէս գիտենք, գիւղական բժիշկների, թէկուզ վատ վարձատրութեամբ, պաշտօններ մեզանում համարեա թէ չը կան։ Ինչպէս տեսանք, մեր գիւղական արդի պայմաններում չէ կարող լինել և այն հաւատն ու վստահութիւնը, թէ ինքը՝ բժիշկը կարող է «մեծ միսիա» ունենալ գիւղերում։

Ուրեմն, էլ ինչը կարող է բժշկին շլացնել։ Ձեր ուտօպիաները։ Բայց չէ՞ որ հէնց ինքը բժշկութիւնը ուտօպիաների դէմ մաքառող գիտութիւններից մէկն է համարվում. ուրեմն ինչպէ՞ս կարելի է բժշկից ցնորամտութիւն պահանջել։ Խ.-Ազատ

(Կը շարունակվի)

ԳԱՒԱՌԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՒ ՎԱՇԽԱՌՈՒՆԵՐԸ

(Զիվանչիրի գաւառից)

—

Առաջաձոր, 20 սեպտեմբերի

Գաւառի վաշխառու-բուրժուան այն անաստուած, անխիղճ ու գիշակեր առևտրական-խանութպանն է, որը 10—14 տարեկան հասակում, գաղթականութեան ցուպը ձեռք առնելով, օտարութիւն է փախել աղքատութեան պատճառով։ Նա քաղաքում մի հարուստի տուն ծառայ մտնելով՝ այնտեղ սովորել է փող կորզելու եղանակը և, մի քանի տարուց յետոյ, նրան աջողվել է մի հարուստ խանութպանի մօտ գործակատարի պաշտօն ստանձնել։ Այդ ճարպիկացած ու խաչագողութեան տենչով վարակված երիտասարդը իրան այնպէս է հաւատարիմ ցոյց տուել իր «խաղէինին», որ վերջինս իր խանութի բոլոր իրաւունքները նրա ձեռքն է յանձնել։ Ճարպիկ երիտասարդը, օգտվելով հանգամանքից, կարողացել է աննկատելի կերպով կամ «խաղէինի» սեփական գումարից առնուազն մի քանի հարիւր րուբլի կորզել (պատահել է, որ այդպիսիները կորզել են և մի քանի հազարներ, տասնեակ հազարներ), մաքրադարդել, բացի իր ռոճիկից, և ապա զանազան պատճառաբանութիւններով թողնելով ծառայութիւնը՝ վերադարձել է հայրենի գիւղը և այնտեղ առևտուր սկսել. այսօր նա իր մի քանի հարիւրներովը հազարների տէր է դարձել և այդ հազարներով նա ներկայումս աւելի անաստուածաբար է խեղդում իր հարևան գիւղացիութեանը։ Նա՝ քաղաքներում անազնուաբար մի քանի հարիւրներ... ձեռք բերելով՝ վերադարձաւ հայրենի գիւղը իր թշուառ հարևաններին խեղդելու համար։ Էլի ժողովրդի կոպէկներից է գոյացած։ Այո, գաւառացի վաշխառու-առևտրականը ժողովրդի ամենազարհուրելի թշնամին է։ Նա թշնամի է տխմար ժողովրդի և ոչ բարեկամ, որովհետև նա մի ծրարը (պակետը—մեծից) իր հարևանին 10 կոպէկով է ծախում, ամենայետին թէյի ֆունտը (բաց) երկու րուբլով, արշինը 15 կոպ. արժեցող կտորը նա ծախում է 30 կոպէկով, հարևանին մի չուալ ցորեն է տալիս գարնանը այն պայմանով, որ միևնոյն տարվայ օգոստոս ամսին, կալերը կալսելիս այդ մի չուալի վրա կէս չուալ աւելացրած վերադարձնի իրան և այլն և այլն։ Նրանք եթէ բարեկամ լինէին իրանց շրջապատող ժողովրդին, այդպիսի անիրաւութիւններ երբեք չէին գործի։

Շատ աղքատ գաւառացիներ, աղքատութեան պատճառով օտարութիւն փախչելով, քաղաքներում դերձակի աշակերտ են մտել և այնտեղ փող կորզելու եղանակը սովորելուց և վարպետ դառնալուց յետոյ, նրանց աջողվել է մի աչքի ընկնող գումար ձեռք բերել։ Նրանք երկար ու բարակ մտածելուց [illegible] յետոյ, թէ ինչպէս «խաղէին» դառնան», սովորել են փող կորզելու, մաքրադարդելու նոր եղանակ. այն է՝ բանալ խանութ—մագազին մի աչքի ընկնող քաղաքում, մի երկու տարի Մոսկվայից*) կանխիկ, նաղդ փողով ապրանք գնել (նոր բացած մագազինում դարսելու ու ծախելու համար) և այդպիսով հաւատարմութիւն ցոյց տալ Մոսկվայի խաղէիններին, իսկ երկրորդ տարում միևնոյն խաղէիններից ապառիկ՝ առնուազն 80,000,—100,000 րուբլու ապրանք բերել և, երբ պարտքը վճարելու ժամանակը մօտենայ, մագազինի «վիվեսկան» փոխել իր գործակատարի կամ իր ընկերոջ անունով, և ապա ինքը՝ պարտականը փախչելով, պատսպարվել Ղարաբաղի՝ իր հայրենի գիւղը շրջապատող մութ անտառներում... Խեղճ մոսկվացի փողը կորցրած խաղէին, դու էլ ինչպէս կարող ես գտնել քո խաչագող պարտականին, որը մի քանի տարուց յետոյ զանազան բանակցութիւններով յայտնում է Մոսկվայի խաղէինին, որ «ինքը կոտր է ընկել, բանկրոտ է դարձել*), չէ կարողանում պարտքը վճարել, ուստի ամաչելուց փախել է և խնդրում է րուբլին 5-10 կոպէկով վերջացնել. (պարտքի ամեն մի րուբլու տեղ՝ 5-10 կոպէկ տալ)... Մոսկվացին ճարահատեալ համաձայնվում է։ Այդպիսով պարտքը վճարվում է և այնուհետև «կոտր ընկած, «բանկրոտ դառած» խաչագող մագազինչին «արխային» գնում է քաղաքները, հեշտութեամբ, առանց քրտինքի վաստակած տասնեակ հազարներով նորից մեծ մագազին բանում, իր համար սեփական լաւ տներ շինում քաղաքում և իր հայրենի գիւղում, և դրանից յետոյ էլ ո՞վ է կարող նրա հետ խօսել։ Նա միշտ հեգնօրէն է վերաբերվում, ծաղրում քրտնաթոր վաստակով ապրող անձնաւորութեանը։ Իր անազնուաբար ձեռք բերած տասնեակ հազարներով պարծենում է և նրանով խեղդում ուրիշ շատ դժբախտների։ Նա իր պարտականից պարտքը չարաչար պահանջում է, ասելով՝ «իմանում էք թէ փող աշխատելը հեշտ բան է...»

Բանիմաց դասակարգ, հայ ինտելիգենցիա! Վաշխառու բուրժուաները հենց այդպիսի անձնաւորութիւններն են, որոնք էրանց անազնուաբար ձեռք բերած դրամով կեղեքում են գիւղացիութեանը։ Պարտքի տեղ խլրացնելով գիւղացու քիչ ու միչ՝ մի կամ երկու օրավար «նադելի» վարելահողը, հողամասերը, տաւարը, տան գործերը, նրան պրօլետարիատ են դարձնում։ Մի՝ համարեա անգրագէտ գիւղացի՝ դերձակի աշակերտութիւնից անազնուաբար կերպով «մագազինչի» է դառնում և մի ամբողջ ժողովրդի հալածում։ Մի՞թէ ժամանակ չէ դրանց հետ լրջօրէն կռիւ մղելու, հայ ինտելիգենցիա։ Մի՞թէ ժամանակ չէ դրանց խեղդելու, խեղճացնելու։ Մի մարդ խեղդում է մի մեծ ժողովրդի, և մի՞թէ այդ մեծ ժողովուրդը չէ կարող խեղդել մի անհատի, մի անիրաւի, մի ոճրագործի...

Սթափվի՛ր, հայ ինտելիգենցիա, հայ բանիմաց դասակարգ, հայ ժողովուրդ, ճանաչիր քո բարեկամին և չարեկամին, ճանաչիր ամենանենգ թշնամուդ, քո արիւնը անգադար ծծող տզրուկին և կռիւ մղիր նրա հետ, այդ խաչագողների հետ՝ նրա զարշելի, գիշակեր ճիրաններից ազատվելու համար։

Բ. Զաքարեան

*) Մոսկվայի տեղ կարելի է վերցնել և ուրիշ քաղաք

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

I

Իբսէնի նշանաւոր գրուածքներից մէկն [illegible] է «Բրանդը», որի ներկայացումները Ռուսաստանում սկսվեցին միայն վերջին երկու տարիներում։

Հոկտեմբերի 11-ին և 12-ին Օրլենևի

*) Յայտնելով, որ իրան մօտ յայտնի է եղել, որ «վէքսիլը պրօտեստ է գնալու»։

սարանի մը դուռները բաց կը մնան վարժարանին ծախքով։

Սովորութիւն եղած է, որ Մուրադ-Ռափայէլեանին շրջանաւարտները, համալսարանական դասընթացքները սկսելէ առաջ, իրենց երկիրը կը խրկուին քանի մը ամսուան արձակուրդով, յետոյ աշնան Իտալիա կը վերադառնան. տրապիզոնցի այդ լուսաւորչական ուսանողն ալ—կամ՝ ուսանողութեան թեկնածուն — Տրապիզոն կը ճամբեն կարճատև ժամանակամիջոցի մը համար։ Եւ հոն կը սպասէ, կը սպասէ, որ Իտալիա կանչուի և համալսարան մը մտնէ։ Օ՜հ, փորձը շա՛տ յաջող անցած էր. լուսաւորչադաւան պատանին իր հաւատքին վրայ շատ հաստատ երևցած էր։ Ջախջախուա՜ծ, խորտակուա՜ծ կեանք մը, բայց՝ հանդարտա՜ծ, խաղաղցա՜ծ էր կրօնատանջ խղճմտանքը Անդրալեռնական վերատեսուչին։

Ջախջախուա՜ծ, խորտակուա՜ծ կեանքը ուրիշ պատանիի մըն ալ, որուն սիրտ կտրտող մէկ նամակը կարդացի, երբ Վենետիկ կը գտնուէի։ Ա՛ն ալ շրջանաւարտ մը, որ ամենափայլուն քննութիւններ անցընելէ յետոյ՝ ըստ սովորութեան Պօլիս կը խրկուի, շուտափոյթ վերադարձի խոստմամբ։ Թո՛ղ ա՛ն ալ սպասէ, որ վերականչուի։ Խոստմնադրժումի, կամ աւելի ճիշտը՝ այս իրաւունքի կողոպտման գաղտնիքը պէտք է դարձեալ վերատեսուչ հ. Սարըեանին Անդրալեռնականի խղճահարութեանը մէջ փնտռել։ Այս պատանին կարծեմ կաթոլիկ էր. բայց, երբ աշակերտ՝ ջերմեռանդ բարեպաշտ մը երևցած չէր։

Հ. Սարըեան վարդապետը լուսաւորչական տղաքներուն դէմ նուազ աններող կերևար քան թէ կաթոլիկ այն հայ տղաքներուն, որոնք ազատախոհութեան «ախտէն» վարակեալ կը կասկածուէին. և կամ՝ որոնց հայրերը կամ մեծ-հայրերը ժամանակաւ Հասունին հակառակորդները եղած էին։ Լուսաւորչական հայը ի ծնէ դժբաղդ մըն էր, «արտաքոյ եկեղեցւոյ» ծնած ըլլալու դժբաղդութիւնը ունէր. բայց այն հայը որ՝ նախախնամական բարեհաճութեամբ՝ «սուրբ եկեղեցւոյն» գիրկը ծնած ըլլալու բարեբաղդութեանը արժանացած էր, ինչպէս ներել այդ հայուն, որ Պապին դէմը կըմբոստանայ։

Իր վերատեսչութեանը առաջին օրերը իսկ հ. Սարըեան տագնապալից կացութեան մը մէջ ինկաւ, կովկասցիներուն երեսէն։ Կովկասէն ալ լուսաւորչադաւան աշակերտներ սկսան խրկուիլ։ Առաջին եկողը՝ Պերճ Պռօշեանցին զաւակը եղաւ։ Եղած առաջարկին մերժողական պատասխան չէր կրնար տրուիլ։ Սուրբ Ղազարու և Կովկասի միջև սիրալիր յարաբերութեանց թուական մը բացուած էր։ Հ. Սիմօն Երեմեան «Գեղունի»-ով ու «Բազմավէպ»-ով Կովկասի հայերը կը գրաւէր, երբ շարունակութիւն Ալիշանին։ Հռչակաւոր վիպագրի մը զաւկին առջև Մուրադ-Ռափայէլ հաստատութեան դռներուն փակումը անտարակոյս փլուզում կը սպառնար գեղակերտ շինուածքին։ Բայց հ. Սարըեան խստապահանջ կրօնքի մարդն էր և ոչ թէ՝ գեղակրական զգացումներով տոգորուած հայրենասէր հայը։ Եւ սակայն, պարտաւորուեցաւ վանքապատկան նկատումներուն առջև տեղի տալ։ Տակաւին դպրոցը իր պաշտօնին մէջ ամրացած չէր, դիւրաւ կրնար տապալուիլ։ Ու եկու տես որ, «ի լրումն աղէտից», պատանի Պռօշեանցը չափազանցօրէն ազատախոհ երևցաւ. կաթոլիկ քահանային ձեռքէն հաղորդուիլ մերժեց։ Այդ մերժումը, հաւանօրէն, լուսաւորչական քահանայի մըն ալ դէմը պիտի նետէր։ Տարակոյս չկայ, թէ՝ հայկական ուրիշ ոևէ վարժարանէ աւելի՝ Մուրադ-Ռափայէլեան դպրոցը կրնայ կրօնական լայնամիտ ազատութեան վեհարանը բարձրանալ, զի ա՛յս կամ ա՛յն դաւանանքին չի պատկանիր, ըստ կտակներու տրամադրութեանցը։ Դաւանափոխութեան մինչև իսկ արտաքին երևոյթն անգամ պէտք չէ թոյլատրուի այդ վարժարանին մէջ։

Վերատեսուչը սակայն տագնապեալ կը տառապէր. կրօնաւորի խիղճն ու համոզումները պարտաւորուած էր զոհել աշխարհական նկատումներու։ Եւ օր մը պատանին տեսչական սենեակը հրաւիրուելով՝ հանկէ ուղղակի երկաթուղիի կայարանը կը տարուի և շիփ-շիտակ «իրենց երկիրը» կը խրկուի,—որ է՝ Ժընև։ Վերատեսուչը կրօնական նկատումներէ դուրս պատճառներ կամ պատրուակներ գտած էր, առանց աղմուկի իր նպատակին հասնելու համար։

Այդ միջոցներուն, երբ վերատեսուչ հայրը կը տառապէր այն մտատանջութեամբ, թէ Կովկասի հայոց հետ ինչպէս պէտք էր վարուիլ, ահա իրիկուն մը դպրոց կը հասնի Նալբանդեան անուն նորատի երիտասարդ արուեստագէտ մը։ Վարժարանին աշակերտներէն էր. մէկ կամ երկու տարի առաջ ելած և իր նկարչի արուեստը կատարելագործելու համար Հռոմ գացած, ուր ցուցահանդէսի մը մէջ իր մէկ նկարը 300 ֆր. պարգևի արժանացած ըլլալով ու իր անունն ալ իտալական մամուլին մէջ գրուատալիր հռչակուած, կելլէ Վենետիկ կուգայ, որպէսզի փոքր գումար մըն ալ վարժարանը տայ իրեն ու կարենայ Պարիզ երթալ, արուեստին կատարելագործմանը հետամտելու։ Քանի մը օր Վենետիկ անցնելու պարտաւորուած, ճաշը դպրոցը կընէ, զի աւելորդ ծախսի դիւրութիւն չունի։ Զինքը իր ճաշին հետ թողունք։

Այդ օրերը Մարսէյլէն ուրիշ երիտասարդ մըն ալ Վենետիկ կուգայ, արուեստագէտին տարեկից և ընկերակից, բայց հարուստ վաճառականի զաւակ, և որ 1901-ին ըմբոստացող աշակերտներուն պարագլուխներէն եղած է։ Ընտանիքով մեծ հիւրանոց մը իջած է, ու իրիկուն մըն ալ վարժարանը ճաշի կը հրաւիրուի։ Սեղանէն ելլելով, երբ քո՛ստի պզտիկ դուռնէն պիտի մեկնի, ահա դռնապանին սենեակը կը տեսնէ մէկը որ առջևը պնակ մը լափ տրուած, իբրև աղքատ մը կը ճաշէ։ Կը ճանչնայ իր ընկերը։

—Օ՛հ, Նալբանդ, դո՞ւն ես,—կը հարցնէ, սիրալիր ձեռք կարկառելով։

Հարուստին տղան վերը տեսչական սեղանէն կը ճաշէ. արուեստագէտին՝ որ համբաւ մը ստանալու վրայ էր՝ պատառ մը հաց և պնակ մը կերակուր կը տրուի վարը դռնապանին քովը, որ աշակերտներուն հին կօշիկները կը կարկատէ։ Ու անդի՛ն, քիչ մը հեռո՛ւն, Սուրբ Ղազար, ժամուղները կը ճռնչեն, «Գեղունի» կը տպագրուի։

Աշակերտներուն վրայ հսկող իտալացի մը, դասարանին մէջ օր մը հայ ազգը կը նախատէ և հայոց պատմութիւն մը, որ տղու մը ձեռքն էր, կառնէ և արհամարհանքով գետին կը նետէ. աշակերտներէն մէկը չկարենալով հանդուրժել իր ազգին եղած այս թշնամանքին կրակ կտրած տեղէն կը ցատկէ և հսկիչ իտալացիին կոկորդէն բռնելով հայութեան դէմ ըրած անարգանքը քիթէն-բերնէն կը բերէ։ Միւս օրը աշակերտը դպրոցէն կարտաքսուի և Տրապիզոն կը խրկուի. այդ տարին իսկ շրջանաւարտ ելլելով համալսարան երթալու իրաւունքը պիտի ունենար։ Ահա՛ ջախջախուած ապագայ մըն ալ։ Ու այդ տղան Միաբանութեան Աբբահօր եղբօր թոռն էր։

Հարկաւոր մանրադէպերէ այս մէկ քանի հատը կը յիշատակեմ միայն առանց ոևէ հակառակամտութեան։ Ո՛չ պարսաւանք, ո՛չ դրուատիք։ Իր իրականութեանը մէջ, գաղափար մը տալ կուզեմ անհատականութեան մը վրայ որ երկու հարիւր տարուան Սուրբ Ղազարը տակնուվրայ յեղաշրջեց, և, Մուրադ-Ռափայէլեան վարժարանը պատուանդան ըրած, Վատիկանը իրեն աջակից, պիտի հետամտի Անդրալեռնական կաթոլիկութիւնը Արևելք հայոց մէջ յաղթանակել տալ, կործանելով հայկական կաթոլիկութիւնը, որուն միակ ապաստարանը Մխիթարեան Միաբանութիւնը կը հանդիսանայ։

Ամեն կարծիքի, ամեն դաւանանքի, ամեն գաղափարի կատարեալ ազատութեամբ տարածման ամենաջերմ բարեկամներէն ըլլալով՝ չեմ կրնար հ. Ստեփանոս վ. Սարըեանին թշնամանալ ո՛չ իր դաւանանքներուն համար, ո՛չ իր համոզումներուն համար և ոչ ալ՝ անոնց տարածումին, անոնց յաղթանակին համար իր ջանքերուն դէմ կը բարկանամ. բայց իր—կամ՝ բոլոր իրեն պէս խորհողներուն, զգացողներուն—ամենաջերմ հակառակորդ, միևնոյն ատենը պիտի չկրնանք հանդուրժել որ յաջողի Անդրալեռնականութեան գերին ընել Սուրբ Ղազարու պէս ազգային հաստատութիւն մը և Մուրադին ու Ռափայէլեանին կտակները։

—

Այս օրուան համար այսքան տեսութիւն մը բաւական կը համարիմ, յաջորդ թղթակցութեանց վերապահելով այս խնդիրներուն քննութեան և ուսումնասիրութեան շարունակութիւնը։ Յուսալի ըլլանք թէ «Մշակ» իր հովանաւորութեանը ներքև կառնէ հայկաթոլիկութեան պաշտպանութիւնը ընդդէմ Անդրալեռնական կաթոլիկութեան, և հզօրապէս պիտի նպաստէ Սուրբ Ղազարին փրկութեանը և Մուրադի ու Ռափայէլի կտակներուն ազատագրմանը։

***

խումբը ներկայացրեց այդ պիէսը Թիֆլիսի արքունական թատրոնում ռուսերէն լեզուով։

Ինքը Օրլենեվ խաղում էր մտածված և հետաքրքրաշարժ ձևով, իսկ շրջապատողները թէև համեմատաբար թոյլ էին, բայց պահպանում էին անսամբլը։

Իբսէնի այդ գրուածքի մասին առիթ կունենանք խօսելու մի ուրիշ անգամ։

«Բրանդը» թարգմանված է հայերէն և, ինչպէս լսվում է, պէտք է ներկայացվի հայկական բեմի վրա։

Ցամենայն դէպս խորհուրդ չէինք տայ հայ դերասանական խմբին հետևել Օրլենեվի օրինակին և պիէսը տալ երկու երեկոյում։ Պէտք է աշխատել մի երեկոյում վերջացնել ներկայացումը։ Սիրող

II

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 11-ին, ռուսաց դրամատիկական խումբը Արտիստական ընկերութեան թատրոնում ներկայացրեց Օ. Մետենիէի «Կնոջ պատիւը» 4 գործող. պիէսան, թարգմ. իշխան Վ. Բարիատինսկու։

Այդ պիէսան, որը առաջին անգամն է դրվում Թիֆլիսի բեմի վրա, կազմված է Գ. դը-Մօպասանի մի պատմուածքից՝ 1871 թ. ֆրանս-պրուսական պատերազմի ժամանակից։

Պիէսայի բովանդակութիւնը հետևեալն է.

Ֆրանսիական արիստոկրատիկ դասակարգին պատկանող երեք տղամարդ իրանց կանանց հետ միասին ճանապարհորդում են. դրանցից ամեն մէկը իր առևտրական գործով գնում է որև է մի տեղ։ Ճանապարհորդների թւումն են, կառքի մէջ, գթութեան երկու քոյրեր, մի հայրենասէր երիտասարդ և մի գեղեցիկ օրիորդ։ Վերջին երկուսին խոր ցաւ է պատճառում իրանց հայրենիքին հասած վտանգը ֆրանս-պրուսական պատերազմի շնորհիւ, իսկ արիստոկրատիկ զոյգերը չեն էլ հետաքրքրվում դրանով, ճանապարհին շարունակ մտածում են իրանց սեփական ապահովութեան, իրանց ապրուստի մասին։ Արիստոկրատուհիներին միաժամանակ շատ խորթ է թւում «թեթև վարքի տէր» օրիորդի հետ ճանապարհորդակից լինելը։ Դրանցից մէկը նոյն իսկ աշխատում է զանազան ակնարկներով վիրաւորանք հասցնել օրիորդին։ Ճանապարհորդները հասնում են մի պանդոկ։ Բացի օրիորդից՝ դրանցից և ոչ մէկն էլ իր հետ ուտելու պաշար չունի։ Պանդոկում ամենքը հիւրասիրվում են օրիորդից, ժամանում են վերջինիս հետ, սակայն, իրանց փորերը կշտացնելուց յետոյ, արիստոկրատները շարունակում են նորից օրիորդի վրա խէթ աչքով նայել՝ իբրև «ընկածի»։ Այդ պանդոկի սենեակներից մէկում ապրելիս է լինում տեղական պրուսական կոմենդանտը—մի օֆիցեր։ Վերջինս օրիորդին ուզում է ձեռք գցել... Օրիորդը մերժում է իրան համար միանգամայն զզուելի պրուսացի օֆիցերի լիրբ առաջարկութիւնը։ Արիստոկրատուհիներին տարօրինակ է թւում օրիորդի մերժումը, նամանաւանդ որ օֆիցերը, իրանց նկատումով, «մի վայելուչ կազմուածքի տէր տղամարդ է»... Մերժում ստանալով օֆիցերը՝ արգելում է ճանապարհորդներին շարունակել իրանց ուղևորութիւնը։ Արիստոկրատիկ ընտանիքի անդամները սկսում են համոզել օրիորդին կատարել օֆիցերի պահանջը, որպէսզի իրաւունք տրվի շարունակել իրանց ճանապարհը։ Օրիորդը դրականապէս մերժում է։ Այդ առաջարկին հակառակում է և հայրենասէր երիտասարդը։ Սակայն օրիորդը ընկճվում է գթութեան քոյրերի գաղափարական միսսիայի առաջ, պատկերանում է նրան իր հայրենիքի փրկութեան համար մարտնչող վիրաւոր զինուորների անել դրութիւնը, և նա վճռում է բաւարարութիւն տալ միանգամայն ատելի պրուսացի օֆիցերի պահանջին ու այդպիսով վերացնել ճանապարհորդներին վիճակված արգելքը։ Օրիորդին չափազանց ծանր է թւում պրուսացի օֆիցերի շնորհիւ նսեմացած իր կանացի պատիւը, և նա սկսում է դառն արտասվել։ Արիստոկրատ զոյգերի հոգը չէ, նրանք ուրախացել են նրանով միայն, որ իրանց ճանապարհը շարունակելու արգելքը այդպիսով վերացվեց։

Պէտք է ասել, որ այդ պիէսան այնքան էլ բեմական արժանաւորութիւն չունի, հետևապէս և դերակատարների խաղը անցնում էր շատ սառն ու հանդիսականների վրա զգալի տպաւորութիւն չէր թողնում։

Թատրոնը կիսով չափ դատարկ էր։

X

III

Մեզ հաղորդում են, որ դերասան Հ. Սանթուրճեանը Թիֆլիսից գնալու է գաւառները տեղական սիրողների հետ մի շարք ներկայացումներ տալու. գլխաւորը այն կէտն է, որ պարոնն ի նկատի է առել դրանով միևնոյն ժամանակ զարկ տալ գաւառներում ժողովրդական ներկայացումներին, որը այնքան կարևոր է գաւառացիների համար։

Սանթուրճեանը առայժմ ուղևորվում է դէպի Վաղարշապատ։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Խանքենդ-ւան, 27 սեպտեմբ. Ամեն տեղ էլ լսվում է, որ հայը կուլտուրապէս զարգացած ազգ է, լուսաւոր է, ընդունակ է առաջ գնալու, իւրացնելու եւրոպական տեսակ-տեսակ գիտութիւնները։ Թէ արդարև հայերն այդ տեսակ ազգ են քաղաքներում, չը գիտենք, իսկ գիւղերում մենք դրա հակապատկերն ենք տեսնում։

Գիւղացիութիւնը իր ամբողջ կազմով խարխափում է հնադարեան խաւարի մէջ։ Ոչ մի փոփոխութիւն դէպի լաւը։ Ուսման կողմից էլ նա գտնվում է կատարեալ յետադիմութեան մէջ. դպրոցներ իսպառ գոյութիւն չունեն, եղած մի երկու ջուխտ դըպրոցներումն էլ այնքան աշակերտ չը կայ, որ համապատասխանէր նրա բնակիչների թւին. 150—200 ծուխ ունեցող գիւղի դըպրոցում հազիւ սովորում են 30—40 աշակերտ։ Մաքրութեան կողմից էլ նոյն վիճակը և կարգերն են տիրում, ինչ որ սրանից դիցուք մի 50 տարի առաջ. չէք գտնի գիւղերում ոչ բաղանիք, ոչ լողարաններ, ոչ կանօնաւոր փողոցներ. ամեն տեղ, ամեն անկիւնում թափված են անասնային և մարդկային կեղտ, աղբ, տնային դէն ձգելու, փտած, հոտած, բորբոսնած, օդն ապականող իրեր։ Չէք գտնի արտաքնոց, և մարդիկ, կանայք և երեխաներ իրանց բնական պահանջները կատարում են ցերեկները գոմերում, գաղտնի անկիւններում, իսկ գիշերները փողոցներում, որով ցերեկները մարդիկ ամենայն սառնասրտութեամբ շրջակայելով՝ ոտնակոխ են անում։

Երկրագործութիւնը, անասնապահութիւնը, շերամապահութիւնը, գինեգործութիւնը, օղեհանութիւնը նոյնն է ինչ որ տարիներ առաջ։ Օղեգործութիւնը փոխվել է շատ աննշան կերպով։ Այս ամենից յետոյ, գաւառական հայը կուլտուրապէս ոչ թէ առաջադիմել է, այլ և իւրացրել է այնպիսի տգեղ սովորութիւններ, որ առաջ չունէր։ Օրինակ՝ մարդասպանութիւնը, հրկիզութիւնը և գողութիւնը հայերի մէջ շատ առաջ ամենևին զարգացած չէին եղել, չէ լսվել որ հայը հային կամ նոյն իսկ թուրքին սպանէ, կրակէ նրա մարագը, խոտի դէզերը, գողանայ նրա եզը, կովը, ձին և ոչխարը. իսկ այժմ այդ ամենը սաստիկ զարգացած է, այնպէս որ դժուար թէ կարելի լինի արմատախիլ անել։ Այս օրինակը բերելով, թող ընթերցողը թուրք-հայկական ընդհարումները աչքի առաջ չունենայ, թէ՝ երբ թուրքը սպանում էր հային, կրակում նրա մարագը և գողանում նրա եզը կամ կովը, ինչու հայը չը պէտք է նոյն կերպ վարվէր նրա հետ։ Ո՛չ, այս մասին մենք լռում ենք. մենք օրինակներ ենք բերում ընդհարումից շատ յետոյ եղածներից։ Օրինակ այս տարւայ յունիս ամսից սկսած մինչև վերջին օրերս մեզանում սպանվեց մի հոգի Ջախմախում, մի հոգի անհետ կորաւ Շուշի քաղաքում, մի հոգի էլ զարկվեց և սպանվեց, Խանածախի մօտ սպանվեցին երկուսը, Խանածախում մէկը, Բալլուջայում մէկը, Մէհտիշէնում մէկը, Ղլէջբաղում մէկը, Ծըմակահողում մէկը, Կիչանում մի մարդ և մի կին, Հարաւ գիւղում մէկը և Տօնաշէնում երկուսը։ Սպանված են 4 ամսում ընդամենը 15 մարդ և կին։

Հրկիզութիւնները և գողութիւններն էլ բաւական շատ են։ Արդ, մթէ արդարև կուլտուրապէս զարգացած ազգերի մէջ էլ գոյութիւն ունեն այդ տեսակ մարդասպանութիւններ, հրկիզութիւններ և գողութիւններ։ Ջնաք կարծում։ Ուրեմն ինչպէս կարող ենք մենք կուլտուրապէս զարգացած ազգ կոչվել, երբ եղբայրը եղբօր դէմ սպանութիւն է գործում, հրկիզում է նրա մարագը, խոտի դէզերը և գողանում նրա սեփականութիւնը։ Այժմ գիւղերում չէք գտնի նախկին սէրը, հաւատարմութիւնը, այլ սաստիկ հակառակութիւն, ատելութիւն, լցված վրէժխնդրական ոգով։ Միևնոյն գիւղի մարդիկ այնպէս լարված են իրար հետ, որ իրար երկիւղից շրջում են զէնքով։ Սարսափելի կոտրած կառաջանար մի երկու և երեք գիւղերում, եթէ վրա չը հասնէին բանիմաց հոգևորականներն ու մարդիկ և չը հանգստացնէին յուզված և գրգռված սրտերն ու մտքերը։

Որպէս զի ընթերցողի առաջ մի պարզ և ամփոփ հաշուեկշիռ դնենք, առաջ բերենք և թուրքերի վերջին ժամանակների շարժողութիւնը, գործողութիւնը համեմատական չափով։ Գիւղական մաքրութիւնը, երկրագործութիւնը, շերամապահութիւնը, անասնապահութիւնը և այլն դարձեալ գտնվում են հնադարեան կարգերի մէջ և վիճակում. միայն նրանք զգալի կերպով առաջ են գընացել եղբայրասիրութեան, ազգասիրութեան և գողութիւն չանելու մէջ։ Չորս ամսւայ շրջանում սպանութիւն կատարվել է՝ մէկը Խալֆալլու գիւղում, մէկը Մալիբէկլուում և մէկը Շելլում. ուրեմն երեքը. Նըշանակում է հայերը 12-ով անց են թուրքերից։ Գողութիւն այլ ևս գրեթէ չը կայ թուրքերի մէջ. գողութեամբ պարապվողներին հրաւիրել են մէջլիսի, խրատել, յորդորել և մի յայտնի գումար դրել ձեռներին, գործ սկսելու, աշխատելու և ապա մի որոշ ժամանակից յետոյ վերադարձնելու ընկերութեանը։ Հրկիզութիւնը իսպառ վերացած է թուրքերի մէջ. գոնէ յիշածս ժամանակամիջոցում չէ կատարվել ոչ մի հրկիզութիւն։ Այսպիսով մարդասպանութիւնը, հրկիզութիւնը և գողութիւնը, որ թուրքերի պապական կատարելագործված փեշակն էր, այժմ անցել է հայերին։ Թուրքերը իրանց գործունէութեամբ, խաղաղասիրութեամբ բաւական առաջ են գնացել, դիւանագիտական կարգերի, ձևերի մէջ հմուտ դիպլոմատներ են ներկայացնում, իսկ հայերը սարսափելի կերպով կաղում են։

Ո՞ւմ պարտքն է, որ ներշնչէ հայերին յետ կանգնելու տգեղ և ցաւեցնող սովորութիւններից և գործողութիւններից. եթէ այսպէս շարունակենք, իրար սպանենք, ապագան աւելի ծանրագոյն է լինելու։ Գոնէ օրինակ վերցնենք մեր հարևան թուրքերից։ **

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ

4 հոկտեմբերի

Անցեալ նամակովս խոստացել էի գրել մեր քաղաքային ինքնավարութեան մասին։ Ինչպէս յայտնի է, 1896 թւին քաղաքային կրճատ ձևի ինքնավարութիւն մտցրին Կովկասի մի քանի փոքրիկ քաղաքներում, ի թիւս որոնց և Ախալքալաքում։ Մի կողմը թողնենք այդ քաղաքային կանօնադրութեան սահմանափակումները և այդ ժամանակւայ կառավարչապետ իշխ. Գօլիցինի յաւելուած-ներմուծութիւնները, որոնք իրօք այնքան են փոքրացնում, մանրացնում քաղաքացու իրաւունքները, որ «ինքնավարութիւն» բառից ազատ կերպով կարելի է դուրս ձգել «ինքն» դերանունը, առանց վնասելու «գլխաւոր» իմաստին։

Մեր քաղաքային ինքնավարութիւնը հիմնվելով վերոյիշեալ թւին, ունեցել է երեք-չորս ամեայ շրջան։ Այդ շրջանները առանձին վերցրած ունեցել են իրանց առանձնայատուկ փայլն ու գործունէութիւնը, թէև ընդհանրապէս կարելի է ասել, որ երեք շրջանն էլ մի աչքի ընկնող գործ չէ կատարած, որպէս զի երկար տարիներ ազդարձակութեան յիշողութեան մէջ մնար։

Առաջին և երկրորդ շրջանի հոգին ու գործունեայ անդամն էր հանգուցեալ Արշակ Գրիգորեանցը, որը, ստանձնելով քաղաքի աւագի պաշտօնը, իր մի քանի բանիմաց ընկերների հետ կարողացել է կրկնապատկել քաղաքի աղքատիկ բիւջէն, լուրջ ուշադրութիւն է դարձրել քաղաքի մաքրութեան, լուսաւորութեան, սանիտարական վիճակի վրա. նրա օրօք լուրջ ուշադրութիւն է դարձվելիս եղել անհրաժեշտ ուտելեղէնների վրա, այն է հացի, մսի եւայլն։ Նոյն ժամանակամիջոցում են կառուցվել սպանդանոցը և քաղաքային սայլերը, որոնք ամեն օր դուրս են հանում քաղաքի աղբը, անմաքրութիւնը. էլ չենք թւում աննշան գործերը։

Գուցէ ընթերցող հասարակութեանն այս գործերը թւան շատ թեթև, բայց մեր քաղաքի համար աչքի ընկնող երևոյթներ են։ Հերթական էր դարձել մօտակայ աղբիւրներից ջուր մատակարարելու խնդիրը և այլն։

Այսքան գործ էին կատարում, թէև ի հարկէ թեթև, բայց էլի մեր այսպէս անուանեալ «խստապահանջ» քաղաքացիք դժգոհ էին, թէ քաղաքային վարչութիւնը անգործ է, թոյլ է։

Անցաւ հին շրջանը, եկաւ նորը—երրորդ շրջանը։ Քաղաքային աւագ ընտրվեց Յ. Մեծատունեանց, որը երկար տարիներ ռուսական հիմնարկութիւններում ծառայած մի երիտասարդ է։ Բոլորն էլ կարծում էին, թէ սա է այն անձնաւորութիւնը, որ պիտի առաջնորդէ մեր «խստապահանջ» ժողովրդին դէպի աւետեաց երկիրը։

Եւ իրօք՝ սխալված չէր մեր ժողովուրդը։ Նա մի երկար զեկուցման մէջ, սրանից տարի ու կէս առաջ, յայտնեց լիազօրների ժողովին, որ շատ-շատերը սպասում են, թէ քաղաքի աւագը հրաշքներ պիտի գործէ, որ նա ժողովրդին աւետեաց երկիրը պիտի առաջնորդէ,—դա սխալ հասկացողութեան արդիւնք է, և կամ, ինչպէս նախկին քաղաքային վարչութիւնն է արել, հետևել քաղաքի սանիտարական և առողջապահական վիճակին—դա ոստիկանութեան պարտականութիւնն է։

Ա՛յ, ուրիշ խնդիր է՝ եթէ մենք ձեռնարկենք քաղաքին ջուր մատակարարելու հարցին, սալայատակելու, հիւանդանոց բանալու, էլեկտրական կամ «Վաշինգտօն» լապտերի լուսով լուսաւորելու խնդիրներին և այլն և այլն, որ տևեց, եթէ չեմ սխալվում, կէս ժամից աւելի։ Գեղեցիկ խօսքեր։

Ըստ սովորականին մի յանձնաժողով էլ ընտրվեց, որ բարձրացած խնդիրները ուսումնասիրէ և ներկայացնէ լիազօրների ժողովի քննութեանը, յանձնաժողովի տրամադրութեան տակ դնելով մի հազար րուբլի։ Անցան ամիսներ, անցաւ տարին, բացված կրեդիտը չը գործադրվելու պատճառով փակված տարու հետ միասին բարով ասաց, առանց նպատակին ծառայելու։ Եւ այդ զեկուցումը մնաց պաշտօնական թղթերի մէջ, որպէս զի ապագայ սերունդը տեսնի, որ իր քաղաքի լիազօրները գործ են կատարել։ Գեղեցիկ խօսքեր, դատարկ իրականութիւն։

Արդեօք լաւ չէր լինի, որ, փոխանակ իր նախորդներին չը հաւանելու, նրանց արածը ոստիկանական պարտականութիւն համարելով, մեր քաղաքային վարչութիւնը հնի շաւղով ընթանար, ուշադրութիւն դարձնէր քաղաքի սանիտարական և առողջապահական վիճակի վրա, հոգ տանէր՝ որ հացթուխները մեզ գարու և բեխի հաց չուտեցնէին, որ մսագործները չը շահագործէին քաղաքացու գրպանը և սակագնից աւելի գին չը վերցնէին։

Դուք չը գիտէք որ մեր «խստապահանջ» ժողովուրդը գիտէ միայն [illegible] մարդկանց ձեռքով աղմուկներ բարձրացնել, թմբուկ խփել, որ ինքը գիտէ իր չարն ու բարին, վատն ու լաւը, հասել է ինքնաճանաչութեան, բայց իրօք կերածն է այծի, գոմէշի միս և գարու խմոր հաց։

Եթէ նա չը գիտէ պաշտպանել իր իրաւունքները, էլ դուք ո՞ր օրվայ համար էք, երբ ձեզ հրատարակել էք քաղաքի առաջնորդներ, քաղաքի լիազօրներ։

Ձեր միակ գովելի, յիշատակելի գործն էր քաղաքային բժիշկ Քալանթարեանին հրաւիրելը. նա էլ մի ամիս չը մնալով՝ ձգտեց դէպի կենտրոն—Թիֆլիս։

Պարոններ, բաւական է բարեգործական ընկերութեան վարչութեան անդամների պէս թմրած մնաք. զարթեցէք ձեր խոր քնից, թերթեցէք ձեր նախկին որոշումները, ուսումնասիրեցէք յարուցած հարցերը և աշխատեցէք ըստ կարելւոյն բաւարարութիւն տալ նրանց։

Սթափվեցէք ձեր քնից և պատրաստվեցէք ապագայ անակնկալների առաջ. մի կողմից Կովկասի անբերրիութիւնն է հալ ու մաշ անում ժողովրդին, իսկ միւս կողմից՝ ներկայումս քաղաքական տարտամ վիճակը։ Տուէք ժողովրդին կուլտուրական զէնք կռւելու։ Տեսէք՝ օր աւուր միկիտաններն են շատանում և իրանց աւերիչ դերն են կատարում, ապականում մեր մթնոլորտը։ Բացէք ժողովրդական տուն, աշխատեցէք շատացնել քաղաքային գրադարանի անդամների թիւը քաղաքացիներից, որ ձեր անտարբերութեան շնորհիւ շուտով փակվելու է։ Զարթեցէք, զարթեցէք ձեր քներից, հերիք քնէք։

Քաղաքումս կան հայոց ծխական երկսեռ դպրոցներ, քաղաքային ուսումնարան՝ իրան կից լրացուցիչ դասարաններով։ Թէ սրանք էլ ինչ վիճակի մէջ են, կը գրեմ հետևեալ անգամին։

Էն—Էն

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կրկին հացի խնդիրը... Այն, ինչ որ չէր տեսել Թիֆլիսը, տեսաւ։ Քաղաքումս հաց չէ ճարվում... Հոկտեմբերի 11-ին հացթուխները կրկին «գործադուլ» արին։ Ժողովուրդը խռնվել էր խանութների առաջ, բայց հացթուխները թագնվել էին։

Հալաբարցիների կողմից հոկտեմբերի 10-ին մի պատգամաւորութիւն ներկայացաւ քաղաքային վարչութեանը և յայտնեց, որ 6-րդ քաղաքամասում մի քանի հացթուխներ համաձայն են հացի փութը վաճառել 4 կոպէկով։ Այդ բանը կասկածելի թւաց և առաջարկվեց պատգամաւորներին փորձի համար թխել տալ այդ հացը և տեսնել՝ յիրաւի արժէ՞ 4 կոպէկ փութը թէ՞ ոչ։

Երէկ, հոկտեմբերի 12-ին, թաղեցին «Մօամբէ» շաբաթաթերթի խմբագիր և «Ցնօբիս Փուրցելի» լրագրի աշխատակից երդուեալ-հաւատարմատար Ա. Ի. Ջկօնիային։ Պատարագ մատուցվեց Քաշվէթի եկեղեցում։ Ճառեր արտասանեցին երդուեալ-հաւատարմատար Դէմիդով և Շէվալէ։ Յուղարկաւորութեանը ներկայ էին հասարակական զանազան խաւերի և մամուլի ներկայացուցիչները և բազմաթիւ ժողովուրդ։ Հանգուցեալի կտակի համաձայն դագաղի վրա ոչ մի պսակ չէր դրված։

Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետը կովկասեան զինուորական-նահանգական դատարանին է յանձնել Ալի-Նաղի-օղլուն, որ մեղադրվում է Ջալաուբանի գիւղի բնակիչ Խվթիսօ Պրիդօնաշվիլուն, քահանայ Տէզօէվին, աղնախեցի Գրիգորիյ Լապտիէվին, իշխանուհի Տատիանա Վաչնաձէին և չլաուբանցիներ՝ Սօսիա Բերձէնաշվիլուն, Շաքրօ Դախաշվիլուն, Ալեքսէյ Պրիդօնաշվիլուն, Դատա Կօկօչաշվիլուն և Տէզօ Բերուտաշվիլուն կողոպտելու մէջ։

Արգելված է լուսանկարել անդրկովկասեան երկաթուղիների շէնքերը, առանց երկաթուղային վարչութեան թոյլատրող վկայականների։ Նրանք, որոնք, յիշեալ վկայականները ձեռք չը բերած, կը շարունակեն երկաթուղային շէնքերի պատկերները հանել, կենթարկվեն քրէական պատասխանատուութեան։

Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է գիւղացի Կոնստանդին Սալուկվաձէին հրատարակել Թիֆլիսում գեղարուեստական շաբաթաթերթ վրացերէն լեզուով «Ցեցխլի» (Կրակ) անունով։

Քաղաքային վարչութիւնը մի զեկուցագիր է պատրաստել, որով առաջարկվում է քաղաքային հողաբաժիններից տալ Նաւթլուղ կայարանի երկաթուղային ծառայողներին՝ շինութիւններ կառուցանելու համար։ Այդ զեկուցագիրը յանձնվելու է դումային ի քննութիւն։

Թիֆլիսում ջերմուկախօսական կայարան հիմնելու հարցը քաղաքային ինքնավարութիւնը յանձնել է կովկասեան կայսերական բժշկական ընկերութեան եզրակացութեանը, որը գլխաւորապէս որոշելու է այն հարցը՝ թէ կայարանը ինչ տեսլի է ցանկալի։ Բժշկական ընկերութիւնը իր հերթին այդ հարցը քննելու համար մի մասնաժողով է ընտրել, որի նիստը կը կայանայ այսօր։

Թիֆլիսի նահանգապետը առաջարկել է բոլոր գաւառապետներին՝ ամենակարճ ժամանակամիջոցում տեղեկացնել իրան՝ թէ այս տարի հացի բերքը նահանգում ինչպիսի էր։

Անդրկովկասեան երկաթուղիների փայտի պահեստների կառավարչի մօտ հոկտեմբերի 11-ին մտնում են ինչ-որ անյայտ պարոններ և յանձնում են մի նամակ, որով մահվան սպառնալիքով պահանջվում է 300 րուբլի։ Նամակում դրված է կնիք «Զինուորական տէրրօրիստների խումբ»։

Ոգելից խմիչքներ վաճառող հաստատութիւնների բանուորները վճռել են միութիւն կազմել։ Այդ նպատակով նրանք իրանց միջից մի մասնաժողով են ընտրել՝ կանօնադրութիւն կազմելու և իշխանութեանը ներկայացնելու՝ հաստատելու համար։

Քաղաքային սուր վարակիչ բարաքում մինչև սեպտեմբերի սկիզբները կային քութէշով հիւանդներ՝ 46 հոգի, ծաղիկով՝ 35. սեպտեմբեր ամսվայ ընթացքում աւելացան 52 քութէշաւոր, 41 ծաղիկաւոր և 12 բգացաւով հիւանդներ։ Նոյն ժամանակամիջոցում առողջացան 41 քութէշաւոր, 22 ծաղիկաւոր և 8 բգացաւով հիւանդներ. մեռան քութէշից 13 հոգի, ծաղիկից՝ 11 և բգացաւից՝ 1։ Առ 1-ն հոկտեմբերի մնում են 44 քութէշաւոր, 43 ծաղիկաւոր և 3 բգացաւով հիւանդներ։

Թիֆլիսի հայուհեաց որբախնամ ընկերութեան վարչութեան նախագահուհին դիմել է Թիֆլիսի նահանգապետին, խնդրելով թոյլատրել յիշեալ ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողով գումարել ընթացիկ հարցերը քննելու և վարչութեան անդամներ ընտրելու համար։

Հոկտեմբերի 11-ին Թիֆլիսի I քաղաքամասում ձերբակալել են բանւոր Օլէյնիկովին, որը կասկածվում է սօց.-դեմ. ընտրողական թերթիկներ տարածելու մէջ։

Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի բանւորները, թւով 139 հոգի, յայտարարութիւն են ներկայացրել Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեանը հետևեալ բովանդակութեամբ. «Վերջին ժամանակներս նկատվում է, որ ուտելեղէնները, մանաւանդ հացը, շատ թանգացել են։ Գտնելով որ հացի թանգութիւնը առևտրականների արհեստական կերպով գները բարձրացնելու հետևանքն է հանդիսանում, մենք պահանջում ենք քաղաքային վարչութիւնից անյապաղ ձեռք առնել ամենակտրուկ և լուրջ միջոցներ՝ հացի նորմալ գներ որոշելու և դրանով ազգաբնակութիւնը առևտրականների կամայականութիւնից ազատելու համար։

Թիֆլիսում, հոկտեմբերի 11-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, Դուշէթսկի փողոցում, Սօֆիա Կլեմօվսկայայի տանը անզգուշութիւնից հրդեհ է ծագում, Եւդօկիա Բիչկօվայի բնակարանում։ Հրդեհը հանգցրին հրդեհաշէջները. վնասները մեծ են։

Այսօր, երեկոյեան ժամը 8-ին, Թիֆլիսի ժողովրդական գրադարանի դահլիճում կը կայանայ Մօսկվայի կայսերական հնագիտական ընկերութեան Կովկասի բաժանմունքի նիստը, ուր Կ. Ի. Դօղայեվը կը կարդայ զեկուցումներ՝ «Իվերիայի ֆօնետիկայի մասին» և «Վրաց լեզուի էպենթեզը» թեմաներով։

Ներկայ հոկտեմբերի 9-ին Բաթումում սկսվել է 1905 թւին այնտեղ տեղի ունեցած զինված ապստամբութեան գործի քննութիւնը։ Բաթում է գնացել նահանգական դատարանի նստաշրջանը։ Մեղադրեալներին պաշտպանում են՝ Գրուզենբերգը, Ն. Էլիավան, Կլանկը, Էսսէնը, Ի. Բարաթովը և Գէնկուլովը։ Գործի քննութիւնը կը տևի 3 օր։

Բագւում, նաւթահանքերում բացվող բանւորների երեկոյեան դասընթացքների համար ներկայացվել են 130 խնդրագրեր դասաւանդել ցանկացող անձերի կողմից։ Ազատ տեղեր կան ընդամենը 28, որից 16-ը արդէն գրաւված են։ Հարկաւոր ուսուցիչների փոքր թիւը բացատրվում է նրանով, որ նաւթարդիւնաբերողների համագումարի խորհրդի մօտ մնացել է ընդամենը 75000 րուբլի, ուստի և դասընթացքները կը բացվեն միայն անգրագէտների և թերուսների համար։

Բալախանում վերջին ժամանակներս, ինչպէս հաղորդում է «Бак. Эхо» լրագիրը, օրը ցերեկով մի քանի վերին աստիճանի յանդուգն կողոպուտներ տեղի ունեցան։ Առաջին դէպքը պատահեց «Աղբիւր» նաւթահանքի կառավարիչ Մ. Ալիբէկեանի հետ, որը կառքով գնում էր ծանօթ տիկնոջ հետ։ Նաւթահանքի մօտ նրանց վրա յարձակվում են չորս զինված չարագործներ, որոնք նրանց ստիպում են իջնել կառքից. ապա Ալիբէկովին գլորում են գետին և «մաքրում» են նրան մինչև վերջին թելը։ Երկրորդ դէպքը տեղի ունեցաւ «Արշալոյս» նաւթահորում, Սաբունչում։ Ռոճիկները ստանալու ժամանակ, երբ դրասենեակում բազմաթիւ մարդիկ կային, ներս են խուժում հինգ հոգի և, ներկայ եղողներին սպառնալով ատրճանակներով, գանձապահից կորզում են փողերը և անպատիժ հեռանում են։ Բարեբաղդաբար, ռոճիկների մեծ մասը բաժանված էր և մնացել էր ընդամենը 350 րուբլի։ Ալիբէկեանի դէպքի նմանը պատահեց նաւթարդիւնաբերող Մախմուրովի հետ։ Մախմուրովը կառքով գնում էր կայարան։ Նոբէլի գրասենեակի մօտ 8—10 հոգի յարձակվեցին նրա վրա և, մահվան սպառնալիքով, խլեցին փողերը, ժամացոյցը, ատրճանակը և այլն և բազմաթիւ անցորդների աչքի առաջ փախան։

Բագւում գործադուլ են արել «Բենկենդորֆ և ընկ.» առևտրական տան բանւորները, որոնք ներկայացրել են տնտեսական պահանջներ։ Ֆիրմայի վարչութիւնը մերժել է և յայտնել է միևնոյն ժամանակ,

որ նա, վնասների պատճառով, ստիպված կը լինի հոկտեմբերի 15-ից փակել Նաւթահանքը: Գործադուլ են արել նաև Դեմբոտի նաւթահանքի բանւորները:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոկտ. 11-ին, երեկոյեան ժամը 10-ի մօտերը, Թիֆլիսում, Պեսկովսկի փող. և Դիտխեվսկի զառիվայրի անկիւնում, Կուգուշեանի նախկին տան մէջ, Միրզոյեվի և Խաչատուրովի պանդոկում անյայտ չարագործներ ատրճանակով վիրաւորում են ցինկովալցի Ալէքսանդր Գիշվիլուն գլխից: Վիրաւորվածին անգգայ դրութեան մէջ տանում են Միքայէլեան հիւանդանոցը:

—

Հոկտ. 10-ին Թիֆլիսում, առ. ժամը 11-ին, արհեստաւորաց դպրոցի ուսուցիչներ Գոլուբցեվից և Սբուլաձէից անյայտ անձինք գողացել են երկու վերարկու 85 րուբլու արժողութեամբ: Մեղադրվող Լարիոնովը և Պլիւշենկովը ձերբակալված են և խոստովանել են իրանց յանցանքը:

—

Հոկտ. 11-ին Թիֆլիսում, առաւօտ. ժամը 10-ին, „Сѣверные номера" հիւրանոցում այրի Մարիամ Գասաը ինքնասպանութեան նպատակով խմում է նշադրի հեղուկ: Գասաը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը:

—

Հոկտ. 11-ին Թիֆլիսում, Եսյանովսկի փողոցում բընակվող Ֆեօդոր Սուրովը (65 տարեկան) յանկարծամահ է լինում: Դիակն ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

◆ Ներկայումս կառավարչական շրջաններում առարկայ է դարձել երրորդ Դուման պաշտօնապէս դիմաւորելու հարցը:

Հաւաստացած են, որ Դուման չափաւոր է լինելու, ուստի մեծամասնութիւնը այն կարծիքն է յայտնում, որպէսզի երրորդ Դուման ևս այնպիսի հանդիսաւորութեամբ ընդունվի, ինչպէս առաջինը: Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ որտեղ լինի հանդիսաւոր ընդունելութիւնը, դրա համար երկու կարծիք կայ. ոմանք անհրաժեշտ են համարում, որպէսզի պատգամաւորներին ընդունեն Ձմերային պալատի Գէօրգիեվսկի դահլիճում, ուր ընդունեցին առաջին պատգամաւորներին, իսկ միւսները Նպատակայարմար են համարում Ցարսկօսելեան պալատը: Ինչպէս ասում են, Ստոլիպինը նոյնպէս ուզում է, որ ընդունելութիւնը կատարվի հանդիսաւոր կերպով: («Т.»)

◆ Կադետների և հոկտեմբերեանների միջև ներկայումս տեղի ունեցող կարծիքների փոխանակութիւնը չափազանց հետաքրքրում է Ստոլիպինին: Հոկտեմբերեանների և կադետների համաձայնութեան մասին մամուլի մէջ երևան եկող բոլոր յօդուածներն ու տեղեկութիւնները կարում և ներկայացնում են պրեմիերին, որը Գուրլիանդի հետ միասին ուշադրութեամբ հետևում է այդ խնդրին: Ինքը Ստոլիպինը կողմնակից է այդ համաձայնութեան, բայց բիւրոկրատական լայն խաւերում դժգոհ են այդ բանից: Դժգոհութիւնը երևում է նրանից, որ բիւրոկրատները սկսում են արդէն քննադատել հոկտեմբերեաններին: Այդ համաձայնութեան հնարաւորութեան առիթով, ինչպէս հաղորդում են «Т.» լրագրին, Ստոլիպինը նոյնիսկ խոսակցութիւն է ունեցել հասարակական մի քանի գործիչների հետ:

◆ Պետերբուրգի դիպլոմատիական շրջաններում խօսում են, որ միապետների տեսակցութեան խնդիրը արդէն վերջացած պիտի համարել: Այդ տեսակցութիւնը տեղի կունենայ Կոպենհագենում: Այժմ բանակցութիւններ են լինում հանդիպման ժամանակամիջոցը որոշելու համար, որը սերտ կապ ունի միջազգային և առանձնայատուկ բնաւորութիւն կրող ուրիշ մի քանի հարցերի հետ: Շատ հիմքեր կան կարծելու, որ եթէ վեհապետների տեսակցութիւնը չը կայանայ հոկտեմբերին, այդ դէպքում կը յետաձգվի նա մի քանի ամիս: («У. Р.»)

◆ Ինչպէս հաղորդում են «У. Р.» լրագրին, ներքին գործերի մինիստրութեան մէջ 1907 թւին մէկ ու կէս ամսվայ ընթացքում պաշտօնազուրկ են արված անլեգալ կուսակցութիւններին պատկանելու համար 300 պաշտօնեաներ:

◆ «Парусъ» լրագրի խմբագիր երդ.-հաւատարմատարի օգնական Հախումովը, անկարող լինելով վճարել լրագրի վրա դրված 7000 րուբլի տուգանքը, կալանաւորված է 7 ամսով: Այժմ ասում են, որ նրա վերաբերմամբ խստութիւններ են գործադրվում. նա զրկվել է գրօսանքներից, լրագիրներից ու թերթերից: («Рѣчь»)

◆ Մօտ օրերս Մօսկվայում կայացել է Մօսկվայի արդիւնաբերական շրջանի արհեստակցական միութիւնների շրջանային խորհրդաժողովը: Հաւաքված են եղել մօտ 20 պատգամաւորներ, որոնք բոլորն էլ առաջին նիստերի յաջորդ օրը կալանաւորվել են: («У. Р.»)

◆ Ներքին գործերի մինիստրը չէ թոյլատրել առևտրա-արդիւնաբերական ծառայողներին 4-րդ համառուսական համագումար հրաւիրելու: Ի նկատի ունենալով, որ մերժումը ոչնչով չէ պատճառաբանվում, կազմակերպիչ մասնաժողովը իր կողմից պատգամաւոր է ուղարկում Նօչեվկինին Պետերբուրգ անձամբ խնդրելու Ստոլիպինին:

◆ Օդեսայում տեղի ունեցած վերջին ջարդերն ու բռնութիւնները նորից ոտքի հանեցին քաղաքացիների մասսայական գաղթն ու էմիգրացիան: Օդեսայի լրագիրների ասելով, էմիգրանտութեան համար հոգացող տեղական հրէական բիւրօյին ներկայումս ամենայն օր տասնեակ ընտանիքներ դիմում և զանազան տեղեկութիւններ են հարցնում էմիգրացիայի մասին: Շատերը թողնում են ճակատագրի բաղդին իրանց գործերը և շտապում են շուտով հեռանալ Ռուսաստանի սահմաններից: («Рѣчь»)

◆ Պօլտավայի նահանգի Զուևկցէ գիւղում Դօբրեակ անունով մի մարդ սպառնական նամակ է ստանում մի օր, որով պահանջում են նրանից պայմանաւորված տեղում դնել 1000 րուբլի: Դօբրեակը դատարկ ծրարը դնում է նշանակված տեղը և ոստիկանութեան հետ միասին թաքնվում է չարագործին բռնելու համար: Նշանակված ժամին յանցանքի տեղում նրանք բռնում են տեղական եկեղեցու սարկաւագին դատարկ ծրարը ձեռքում, որը բացատրել է, որ դրանով նա միայն ուզում էր վախեցնել Դօբրեակին: Սարկաւագի դէմ քրէական գործ է սկսված: («Р. Сл.»)

◆ Անանիևսկի ոստիկանութիւնը մի գեղեցիկ օր խաչակրաց արշաւանք սկսեց սև ու կարմիր շապկաւորների դէմ: Այժմ, «Гол. Юга» լրագրի ասելով, նա սկսել է բանտարկել նրանց, որոնք յանդգնում են չը կատարել նրա այդ պարտադիր որոշումները և չեն ենթարկվում իշխանաւորների օրինաւոր պահանջներին, այսինքն՝ կարել շապիկները ոչ վերոյիշեալ գոյներից: Անանիևսկի ոստիկանութիւնը մի օրում այդ յանցանքի համար կալանաւորել է 10—12 հոգի:

◆ Ֆինլանդական սէյմը, 100 ձայնով ընդդէմ 89-ի, ընդունել է մի օրինագիծ, որի հիման վրա հացթուխները պէտք է աշխատեն օրեկան 9 ժամ: Սօցիալ-դեմօկրատները ու մլադօֆինները պահանջելիս են եղել մտցնել 8 ժամվայ բանւորական օր: («Т.»)

Բ Ա Ց   Ն Ա Մ Ա Կ

Սամուէլին եւ «Մշակի» խմբագիր Ա. Քալանթարին

—

Բագու, 7 հոկտեմբերի

«Մշակի» ակամայ դադարման ժամանակ Թիֆլիսի մի հայ թերթում կարդացի, որ Շուշուց հեռագրով ինչ-որ մի Սամուէլ միջնորդ դատարանի էր հրաւիրում ձեզ, պ. Ա. Քալանթար, որովհետև դուք իմ նամակս տպել էիք Ղարաբաղի «Սամուէլեան» ամբարի գոյութեան մասին:

Սակայն, դժբաղդաբար, «Մշակը» դադարած էր, և «միամիտ» Սամուէլի դատը մնաց անպատասխան, իսկ ես զրկված լինելով հասարակական լուրջ, անաչառ և զուտ ժողովրդական շահերով զբաղվող օրգանից, նոյնպէս լռեցի, լռեցի, որպէսզի սպասեմ «Մշակի» վերահրատարակվելուն կամ մի այլ նոր թերթի, որ «Սամուէլեան» ամբարին և Բագուի կուլտուրական միութեան մասին մարդ կարող լինի ազատ խօսել, գրել և ամէն մի փաստ ու պերճախօս ապացոյց հրապարակ դնել:

Վերջապէս հրատարակվեց «Մշակը». ես դարձեալ սպասողական դիրք բռնեցի, կարծելով որ Սամուէլը իր սխալը հասկացած կամ նոյնիսկ զղջացած կը լինի և ինչպէս շատ երևոյթներ, նոյնպէս և «Սամուէլեան ամբարը» «դօշակ-ալթի» կանէ: Սակայն, ըստ երևոյթին, Սամուէլը, ոգևորված իմ համբերատարութիւնից, քիչ է մնացել ոտերը մեր ուսերի վրա դնէ:

Ոչ, Սամուէլ, այստեղ ձեզ կասեմ «ստօպ». շատ առաջ մի գնաք և իմ յօդուածիս պատճառով Քալանթարին դատարան մի հրաւիրէք. ես կենդանի եմ, դիմեցէք ինձ. 10 տարի առաջ, երբ դեռ դուք աւելի փոքր էիք, ես թոյլ չեմ տուել, որ իմ յօդուածներիս համար խմբագիր դատի կանչեն, և միշտ ինքս եմ եկել հրապարակ, կուրծքս դէմ տուել:

Այժմ «Կովկասի Առաւօտի» 13-րդ համարում նորից լոյս է ընկել դատի հրաւիրման նամակը՝ ուղղված Ա. Քալանթարին:

Սրանով առաջարկում եմ ձեզ ոչ մի գործ չունենալ «Մշակի» խմբագրութեան հետ. Բարգէն վարդապետներից՝ օրինակ մի վերցնէք, հանգամանքից մի օգտվէք: Եթէ դուք գրական, մամուլի օրէնքներին, տակտիկային ծանօթ էք, չը պիտի խմբագրին հրաւիրէք. նախ պահանջեցէք, հրաւէր կարդացէք թղթակցին, իսկ երբ թղթակիցը լոյս աշխարհ չի գայ անձամբ կամ գրելով, այդ դէպքում դուք դիմեցէք գրաքննական 138-րդ յօդուածի օգնութեան և ձեզ արդարացրէք հէնց «Մշակի» մէջ:

Ցաւում եմ, որ ես ձեզ չեմ ճանաչում, ձեր հասցէն չը գիտեմ, թէ չէ՝ բաւական էր, որ ձեզ մի փաստաթուղթ ցոյց տայի, և դուք «Սամուէլեան» ամբարի մասին կը խնդրէիք ինձ, որ լռեմ...

Այժմ պատասխանեցէք ինձ. ճրապարա՞կ հանեմ իմ ձեռիս տակ գտնվող նամակը, թէ՞ ունէք «Սամուէլեան» ամբարին ծանօթ ընկեր անձնաւորութիւն, որ այդ դօկումենտը ցոյց տամ, կարդայ և յայտնէ ձեզ բովանդակութիւնը:

Պատասխանեցէք, խնդրում եմ. կարող էք նշանակել Թիֆլիսում և Բագւում, իսկ ես այն ժամանակ ձեզ կասեմ, թէ իմ դօկումենտս որ քաղաքում և ինչ մարդու մօտ է գտնվում:

Այդ մասին սոյն նամակս լոյս տեսնելուց յետոյ՝ կը սպասեմ 18 օր. ապա, եթէ այդ առիթով ճրապարակով կամ զակազնոյ նամակով պատասխան չեմ ստանայ, ստիպված կը լինեմ դօկումենտը հրատարակել, որի բովանդակութեան համար պատասխանատու չեմ:

Իսկ դուք, պ. Քալանթար, խնդրում եմ ձեզ իրաւունք չը համարէք մտնել ընկերական դատի ասպարէզը՝ Սամուէլի հետ՝ «Սամուէլեան ամբարի» գոյութիւն ունենալու կամ չունենալու մասին: Այդ վերաբերում է ինձ: Երևի մեզանից մէկը կը կարմրէ, ես կամ Սամուէլը:

Թիֆլիսի հասցէս՝ Вельяминовская № 6, Акопу Бабаханянцу, ուղարկել կամ յանձնել Թ. Մեծլումեանին.

Բագուի հասցէս՝ Подъ «Метрополь», Смбату Гарагашу, ուղարկել կամ յանձնել Թ. Մեծլումեանին:

Ընդունեցէք և այլն...

Թ. Մեծլումեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Թիւրք - ռուսական յարաբերութիւններ.— «Berl. Tageblatt» լրագրին հաղորդում են, որ ռուս-թիւրքական յարաբերութիւնները վերջերս շատ օտարոտի կերպարանք են ընդունել: Ռուսաց դեսպան Զինովիեվ համարեա ամեն օր առաջադրութիւններ է անում Բ. Դրան պարսկական հարցի վերաբերմամբ, բայց Բ. Դուռը, իբր թէ, այդ առաջադրութիւնները անուշադիր է թողնում և մինչև անգամ յայտնել է պ. Զինովիեվին, որ թիւրքաց կառավարութիւնը աւելի լաւ ծանօթ է պարսկական գործերին, քան Ռուսաստանը: Լուրերին նայելով, պ. Զինովիեվի դրութիւնը սաստիկ խախտված է այդ ինցիդենտի պատճառով, և նրան մեղադրում են այն բանում, որ նա լաւ չէ կարողանում պաշտպանել ռուսական դիպլոմատիայի շահերը: Ասում են, որ նրա յետ կանչելու հարցը յետաձգված է միայն արտաքին գործերի մինիստր Իզվօլսկու բացակայութեան պատճառով:

Ա Ն Գ Լ Ի Ա

Պայքար ազատամիտների դէմ.—Պահպանողականների կողմից սկսված արշաւանքը սօցիալիզմի դէմ խակապէս ուղղված է ոչ այնքան անկախ բանւորական կուսակցութեան դէմ, որքան ազատամիտների: Կռուեցնել ազատամիտներին Կէյր - Գարդիի կուսակցութեան հետ, անհամաձայնութիւններ առաջացնել ազատամիտների միջև և մինիստրութեան մէջ—ահա այդ է արշաւանք կազմակերպողների գաղտնի հաշիւը: Բացի սօցիալիստների հասցէին ուղղված մերկացողական յօդուածներից, որոնց մէջ սօցիալիստներին անուանում են սեփականութեան և կրօնի թշնամիներ, բարոյականութեան և ընտանիքի կործանողներ, պահպանողական լրագիրները պատասխանի են հրաւիրում ազատամիտ կուսակցութիւնը և ազատամիտ կաբինէտը: Նրանք յայտարարում են, որ, հովանաւորութիւն ցոյց տալով անկախ բանւորական կուսակցութեան, ազատամիտները հէնց դրանով աջակցում են կործանիչ վարդապետութիւններին: Նրանք պահանջում են, որ կաբինէտի անդամները որոշ կերպով յայտնեն, թէ նրանք ինչպէս են վերաբերվում սօցիալիզմին: Պահպանողական արշաւանքը անկասկած զօրեղացնում է Կէմպբել-Բաններմանի կրած դժուարութիւնները: Անձնապէս նա աշխատում է բարեկամական յարաբերութիւններ պահպանել բանւորական կուսակցութեան հետ, բայց նրա մինիստրական ընկերներից մի քանիսը և կուսակցութիւնը կողմնակից են սօցիալիստների դէմ կռւելու մտքին, մանաւանդ որ վերջինները հրաժարվում են աջակցել ազատամիտ կուսակցութեան սկսած արշաւանքին լորդերի ժողովի դէմ, ապացուցանելով որ դա մի մանեօվր է ազատամիտների կողմից, որոնք ուզում են ժողովրդական մասսաների ուշադրութիւնը զբաղեցնել այդ խնդրով և մոռացութեան տալ սօցիալական րէֆօրմների իրագործումը:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ն ե ր ք ի ն

12 հոկտեմբերի

ՍԱՄԱՐՂԱՆԴ: Երեկոյեան ժամը 6-ին, կայարանի մօտ սպանվեց ռլրիստաւ Վիշնեվսկին: Կարծում են, որ սպանութիւնը քաղաքական բնոյթ ունի:

ԹԷՕԴՈՍԻԱ: Գիշերս թուրք հացթուխի փուռը մտան չորս զինված մարդիկ և փող պահանջեցին: Երբ տէրը մերժեց, չարագործները սպանեցին և փախան:

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ: Տօկիօյից հաղորդում են, որ ճապօնական իշխանութիւնները կարգադրել են յանձնել Դանցէլին և Իւրէվային, որոնք Խաբարօվսկում պօստային գրասենեակից յափշտակել էին 118000 րուբլի: Նրանց մօտ գտել են այժմ 66000 ր.:

ԿԻՍԼԱՎՕԴՍԿ: Առաւօտեան, քաղաքի կենտրոնում, իրանց տան մէջ կողոպտման նըպատակով սպանվեցին Դրագօն ամուսինները: Մարդասպանների ով լինելը և գողացած գումարի քանակը առ այժմ յայտնի չէ:

ԱՍԽԱԲԱԴ: Զարշւում ատրճանակով սպանվել է ժանդարմական վարչութեան կառավարիչ ռոտմիստր Եգունովը:

Ա ր տ ա ք ի ն

11 հոկտեմբերի

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ: Հաւաստի աղբիւրներից հաղորդում են, որ պետական գանձատան քարտուղար Կորտէլին 10 միլիօն դոլլար է յատկացրել տեղական բանկերի կարիքների համար:

ՀՌՈՄ: Մօնդէ-Լէօնում, Պեցցօյում, Կրօպէում, Մեսսինայում, Րէջիօտի-Կալաբրիայում, Կատանձարօյում հոկտեմբերի 10-ին զգացվել է ուժեղ երկրաշարժ, որ ազգաբնակութիւնը սարսափի մէջ է ձգել, բայց և վնաս չէ պատճառել:

ՎԻԷՆՆԱ: Հոկտեմբերի 10-ի ամբողջ օրը կայսրի տաքութիւնը նօրմալ էր. ընդհանուր դրութիւնը բաւարար է. բժիշկները գտնում են, որ կայսրը առողջանալու ճանապարհի վրա է:

12 հոկտեմբերի

ՎԻԷՆՆԱ: «Նօր. Վիէնեռ»-ը հաղորդում է, որ կայսրը գիշերս լաւ անցրեց. քունը չը կտրվեց, հազ էլ չունէր. ուժերը աւելանում են:

ՀՌՈՄ: Ամբողջ Կալաբրիայում երկրաշարժը խոշոր վնասներ է տուել: Մինիստրների խորհուրդը լիազօրութիւն տուեց ֆինանսների մինիստրին՝ օգնել վնասվածներին:

ՊԱՐԻԶ: Պալատը ձեռնամուխ եղաւ քըննելու այն օրինագիծը, որ ուղղված է պետութիւնը եկեղեցուց բաժանելու որոշման փոփոխման:

ՎԻԷՆՆԱ: Կայսրը այսօր լաւ էր: Ստամոքսի բորբոքումը սկսում է թուլանալ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

Ը Ն Դ Ո Ւ Ն Ո Ւ Մ Ե Ն Ք Ը՝

Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս), միզասեռ. հ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:

Զ. Ի. ԲԱՔԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան:

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.:

Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ—1—2 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան:

Վճարը 50 կ.: Ջրաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Մի ԸՆՏԱՆԻՔ,

որին կերակրողը—հայրը բանտարկված է, կինը և 3 երեխաները շատ խեղճ դրութեան մէջ են, խնդրում է բարերարներին օգնել իրան: Հասցէն Цхнетская ул., № 29 В. Шакарашвили. (շ. ե.) 1—2

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

(Զուբալովի անուան ժողովրդական տուն)

Կիրակի, ճոկտեմբերի 14-ին,

տեղի կունենան հայերէն լեզուով երկու դասախօսութիւն

I

Գ. ԽԱԺԱԿԻ—«Կառավարութեան ձեւերը Արեւմտեան Եւրոպայում»

Սկիզբը ժամը 11-ին:

II

Ե. ԹՕՓՉԵԱՆԻ—«Տանկահայերի կեանքից»

Սկիզբը ժամը 1-ին:

Իւրաքանչիւր դասախօսութեան համար մուտքը 5 և 10 կոպ.:

Մի երիտասարդ

ցանկանում է գանձապահի կամ գործակատարի պաշտօն ունենալ: Ունի լաւ երաշխաւորներ: Հասցէն՝ «Մշակի» խմբագրութիւն:

(ու. շ. կ) 2—3

Բ Ժ Ի Շ Կ

Ա. Միխիթարեանց

Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սօլօլակ, Բեհբութեան փողոց № 33:

(ա. օ.) 21—100

Բ Ժ Ի Շ Կ

Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Ներքին եւ երեխայոց, առանձնապէս ստամոքսի եւ աղիքների հիւանդութիւններ:

Ընդունելութիւն ամեն օր | 12—1 ժ. առաւօտեան, 5—7 ժ. երեկոյեան

Միքայէլեան փողոց ա. Ճավճավաձէի № 36.

(ա.օ.) 10—100

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Վերադարձաւ Կովկասի հանքային ջրերից և վերսկսեց ընդունելութիւնը ներքին և ջղային հիւանդների, առաւօտ. 9—12 ժ., երեկ. 5—7 ժամ:

Միքայէլեան փողոց, № 27:

(ե. հ. շ. կ.) 11—50

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Վիճակային կոնսիստորիայի այս տարվայ հոկտեմբերի 2-ից թ. 3781 արձակած հրամանի համաձայն՝ ամսիս 14-ին, կիրակի, ճաշվայ ժամը 12-ին, ս. պատարագից յետոյ Վանքի աւագ եկեղեցում լինելու է ծխական ժողով նոր երեցփոխան ընտրելու համար. այս առիթով պատիւ ունեմ հրաւիրելու մեծ. պ. պ. ծխերին՝ որոշեալ օրն ու ժամին ներկայ լինել յիշեալ եկեղեցումը՝ ընտրութեանը մասնակցելու:

Գործակալ ա. մասի Թիֆլիսի՝

Գրիգոր աւագ քահ. Մանդակունի

(չ. ու. շ.) 3—3

Ջ Ե Ռ Ն Ա Ր Կ

ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հայոց դպրոցների համար: Կազմեց՝ Արս. Սպարապետեանց (ըստ Կիսելևի):

Գինն է 50 կոպ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Абасъ-Абадская площадь, А. Спарапетяну, կամ «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» և «Կենտրոնական» գրախանութներին:

Նոյն տեղերում կարելի է ստանալ փոխադրած և յարմարեցրած հայոց դպրոցների ծրագիրներին «Մօսկ. ուսուցիչների բուաբանական ժողովածուները»—ա. տարի 12 կոպ., ա. պրակ 30 կոպ., բ. պրակ 30 կոպ., գ. պրակ 30 կոպ.: Շապօշնիկովի և Վալցովի ա. մասը (կոտորակներ) 30 կոպ.:

Գումարով գնողներին բաւարար զեղչ:

(շ. ե. ու.) 3—5

ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ!

Իսկական աֆրիկական ոսկուց (չը ոսկեջրած)

Նոր հնարված տղամարդու կամ կանացի գրպանի ժամացոյց իսկական աֆրիկական ոսկուց, որը յայտնի մասնագէտներ չեն կարողացել տարբերել իսկական 100ր. ժամացոյցից, ծածկած 3 մասսիվ փականքներով, լարելը առանց բանալիքի, իսկական մեխաղէ, բրօնզէ թւացոյցով, ժամացոյցը տափակ, միջին չափսի: Իսկական աֆրիկական ոսկու ժամացոյցները վարձատրված են շատ շքանշաններով և առաւելութեան նշաններով, գինը 25 ր. փոխարէնը միայն 7 ր. 50 կ., 2 հատը 14 ր. 50 կ., 3 հատը 21 ր., 2-րդ տեսակի հասարակ թւացոյցով 6 ր. 50 կ., 2 հատը—12 ր. 75 կ., 3 հատը 18 ր.: Նոյն տեսակի բաց ժամացոյց մեխաղէ, բրօնզէ թւացոյցով, գինը 5 ր. 50 կ., 2 հատը 10 ր. 50 կ., 3 հատը 15 ր. 25 կ.: Նոյն տեսակի բաց ժամացոյց հասարակ թւացոյցով գինը 4 ր. 25 կ., 2 հատը 8 ր., 3 հատը 11 ր. 50 կ.: Հասցէագրել՝ Т-во „ИНДѢЕЦЪ" Варшава, 1-ая почт. к-ра, ящикъ № 30

Ուղարկում ենք անմիջապէս պատուէրը ստանալուց յետոյ վերադիր վճարով և առանց գրաւականի: Իւրաքանչիւր ժամացոյցի հետ ուղարկվում է շղթայ, բրելօկ նոյն ոսկուց և կաշուց քսակ ժամացոյցի համար: 6 հատ ժամացոյցի պատուէր տուողին յանկարծ 1 ժամացոյց ուղարկվում է ձրի:

Օգտվեցէք ճազուագիւտ դէպքից!

(չ. շ.) 1—5

„Գուտտենբերգ" գրավաճառանոցում ծախվում են

Գ. Գալստեանի հրատարակած դասագրքերից հետևեալները.

Քերականութիւն մայրենի լեզուի, ա. բ. և գ. մաս, Ստ. Պալասանեանի—75 կ.

Ընդհանուր պատմութիւն, Վինոգրադովի, հին-դար, թարգմ. Խաժակի—1 ր.

Գծագրութեան օրինակներ, Գ. Լեռնեանի, ա. մաս—20 կ., բ. մաս—20 կ., գ. մաս—35 կ.

Դաս. ընդհանուր աշխարհագրութեան, քաղաքական մաս, Լ. Բաբայեանի—65 կ.

» » » Եւրոպա » » —50 կ.

» » » Իվանովի, թարգմ. Ա. Աբեղեան, մասն ա.—70 կ.

Начальная книжка для армянскихъ школъ, С. Мандиняна—55 к.

Նոյն տեղից կարելի է ձեռք բերել ամեն տեսակ դասագրքեր: Դպրոցներին, գրադարաններին և գրավաճառներին տրվում է բաւարար զեղչ: Վերադիր վճարով ցանկացողները պէտք է ուղարկեն կանխավճար ապառման:

Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ". 4—5

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Аракъ Мугдусіаковъ съ С-ми. Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3.